

**«Στοιχεία Δικαίου και Κυβερνοθητική»
Εαρινό Εξάμηνο 2015**

Διδάσκουσα: Κυριακή Κυψελίδου

Σημειώσεις Προφορικών Παραδόσεων

Θεσσαλονίκη, Ιούνιος 2015

Οι παρακάτω σημειώσεις βασίζονται στις προφορικές παραδόσεις του μαθήματος «Στοιχεία Δικαίου και Κυβερνοθητική» κατά το εαρινό εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους 2014-2015 στο Τμήμα Μηχανικών Πληροφορικής του ΤΕΙ Κεντρικής Μακεδονίας. Εμπεριέχουν υποστηρικτικό υλικό για τη διδασκαλία του μαθήματος, και δεν αποτελούν νομική συμβουλή. Σημειώνεται, ότι ο τελευταίος έλεγχος της εγκυρότητας των παραπομπών έγινε στις 10.06.2015¹.

---

¹ Τα κείμενα των νόμων, οδηγιών, και των δικαστικών αποφάσεων έχουν ληφθεί στην πλειοψηφία τους από την Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών «Νόμος» & « ΔΣΑ Ισοκράτης», καθώς από τα νομικά περιοδικά «Δίκαιο Μέσων Ενημέρωσης & Επικοινωνίας» (ΔΙΜΕΕ), εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, και «Αρμενόπουλος», εκδόσεις Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης, την Βουλή των Ελλήνων, το Εθνικό Τυπογραφείο, τις Ανεξάρτητες Αρχές (ΕΕΤΤ, ΑΠΔΠΧ, ΑΔΑΕ), την βάση δεδομένων EUR-Lex, και την ιστοσελίδα του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

I. Εισαγωγή

Αν παρακολουθήσει κανείς προσεκτικά την επικαιρότητα, θα διαπιστώσει τον καταλυτικό ρόλο του διαδικτύου και των ηλεκτρονικών επικοινωνιών εν γένει στη διαμόρφωση αυτής. Δεν μιλούμε απλώς για μια υποδομή, αλλά για έναν παράγοντα με τεράστια δύναμη και επίδραση σχεδόν σε κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα. Ανάμεσα σε αυτές η επικοινωνία, η σκέψη, η έρευνα, οι συναλλαγές, ο τρόπος που επιλέγουμε να πληροφορηθούμε, να εκφραστούμε, και να προβάλλουμε τις ιδέες μας, και τελικά τον ίδιο μας τον εαυτό εξελίσσονται διαδικτυακά. Το διαδίκτυο είναι από κάθε άποψη ένας καθρέφτης του εαυτού μας και την κοινωνίας μας.

Με αυτό το δεδομένο το **Δίκαιο**, το σύνολο δηλαδή των κανόνων που ρυθμίζουν την κοινωνική συμβίωση, αντιμετωπίζει μια μεγάλη πρόκληση. Καλείται να ανταποκριθεί σε πρωτότυπα νομικά προβλήματα, που εμφανίζονται διαρκώς και παράλληλα με την ανάπτυξη της τεχνολογίας. Κάθε καινούρια εφαρμογή μπορεί δυνητικά, να εισάγει ταυτόχρονα και ένα νέο νομικό ζήτημα. Τη στιγμή που η τεχνολογία φαίνεται να βρίσκεται σχεδόν πάντα ένα βήμα μπροστά από το δίκαιο, ένα βασικό ερώτημα που τίθεται, είναι, εάν οι νόμοι και οι κανόνες που διαθέτει μια οργανωμένη πολιτεία, μπορούν και πρέπει να ισχύσουν σε αυτήν την παράλληλη πραγματικότητα που ονομάζουμε **Κυβερνοχώρο**. Ακόμα όμως και αν καταλήξουμε στους κανόνες που πρέπει να εφαρμοστούν, **είμαστε απόλυτα βέβαιοι, ότι το δίκαιο από μόνο του μπορεί να μας δώσει λύση στα ιδιαίτερα περίπλοκα από νομικής αλλά και από τεχνικής απόψεως προβλήματα που εμφανίζονται καθημερινά στο διαδίκτυο;**

Για παράδειγμα στην ταινία «*Shattered Glass*» παρακολουθεί κανείς την αληθινή ιστορία ενός φιλόδοξου και ανερχόμενου αστέρα της δημοσιογραφίας, του *Stephen Glass*², ο οποίος έχτισε την καριέρα του πάνω σε ψευδείς ειδήσεις και ιστορίες που επινόησε ο ίδιος. Η συστηματική απάτη άρχισε να αποκαλύπτεται με αφορμή την ιστορία που έγραψε στο περιοδικό για το οποίο δούλευε, το «*New Republic*», σύμφωνα με την οποία ένας υποτιθέμενος δεκαπεντάχρονος χάκερ, ο «*Ian Restil*», κατάφερε να εισβάλλει στο σύστημα ασφαλείας και στις βάσεις δεδομένων μιας μεγάλης φανταστικής εταιρείας λογισμικού, της «*Jukt Micronics*», και να δημοσιεύσει τους μισθούς κάθε εργαζομένου μαζί με άλλα στοιχεία, εκβιάζοντάς την. Ο *Glass* αποκλείστηκε από την δημοσιογραφία, στη συνέχεια σπούδασε νομική, και έκανε αίτηση για άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος, η οποία έχει αρχικά απορριφθεί από το

2 http://en.wikipedia.org/wiki/Stephen_Glass

ανώτατο δικαστήριο της Καλιφόρνια. Ο *Glass* τιμωρήθηκε νομικά και ηθικά, καθώς η υπόθεσή του εκτός των άλλων στάθηκε η αφορμή για να ανοίξει μια μεγάλη συζήτηση για την αξιοπιστία της δημοσιογραφίας. Θα ήταν όμως τα πράγματα διαφορετικά, εάν ο *Glass* διέδιδε αυτές τις ψευδείς ειδήσεις αποκλειστικά στο διαδίκτυο; Είναι διαφορετική η ευθύνη του συντάκτη ενός κειμένου που δημοσιεύεται μόνο στο ίντερνετ, από εκείνη του δημοσιογράφου μιας έντυπης εφημερίδας; Μέχρι ποιο σημείο φτάνει το δικαίωμα κάποιου, να αναπαράγει στο blog του ή στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μια είδηση που ανακαλύπτει στο διαδίκτυο; Τα νομικά ερωτήματα και τα προβλήματα που ανακύπτουν από την χρήση του διαδικτύου είναι πολυάριθμα, σημαντικά, περίπλοκα, και σε μεγάλο βαθμό δυσεπίλυτα. Αυτό το οποίο σήμερα μπορούμε να διαπιστώσουμε, είναι, ότι η ταχύτητα των τεχνολογικών εξελίξεων είναι τόσο μεγάλη, που το δίκαιο φαίνεται, ότι αδυνατεί να την παρακολουθήσει. Για αυτόν τον λόγο **η συνεργασία μεταξύ νομικών και τεχνικών είναι περισσότερο από ποτέ αναγκαία.**

Η **Κυβερνοηθική** είναι η φιλοσοφική μελέτη της ηθικής που σχετίζεται με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Μελετά την συμπεριφορά των χρηστών σε σχέση με το διαδίκτυο, ερευνά τους κανόνες και τις ηθικές παραμέτρους που τη διέπουν, και εξετάζει την επίδραση αυτής της συμπεριφοράς στα άτομα και στις κοινωνίες. Στο δίκαιο θα μας ενδιέφερε να εξετάσουμε την νομική βάση της προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων του δημιουργού ενός λογισμικού. Από την άλλη πλευρά στα πλαίσια της Κυβερνοηθικής θα θέλαμε επιπλέον να εξετάσουμε, εάν αυτός που γράφει έναν κώδικα, πρέπει να λαμβάνει υπόψη του τις ηθικές παραμέτρους των αποτελεσμάτων που μπορεί ενδεχομένως να έχει η εφαρμογή αυτού του προγράμματος³.

Οι βασικές θεματικές με τις οποίες θα ασχοληθούμε κατά τη διάρκεια των παραδόσεών μας είναι οι παρακάτω:

- **Εισαγωγή στο Δίκαιο, Βασικές έννοιες.**
- **Ανεξάρτητες Αρχές - Συνταγματικά Δικαιώματα - Ευρωπαϊκό Δίκαιο και Ηλεκτρονικές Επικοινωνίες.**
- **Κανονισμός Κατοχύρωσης Ονομάτων Χώρου - Domain Names.**
- **Προσωπικά Δεδομένα.**
- **Απόρρητο Επικοινωνιών – Άρση – Ποινικό Δίκαιο.**
- **Πνευματική και Βιομηχανική Ιδιοκτησία.**

---

3 Βλ. και *Spinello*, "CYBERETHICS, Morality and Law in Cyberspace", σ.7 "*Code writers must be responsible and prudent enough to incorporate into the new architectures of cyberspace structures that preserve basic moral values such as autonomy and privacy*", και σ. 47 "*A Bottom-Up Approach: The Power of Code*."

II. Εισαγωγή στο Δίκαιο – Βασικές Έννοιες

Ύλη από το βιβλίο «Στοιχεία δικαίου και εισαγωγή στη νομική επιστήμη», Χρήστος Σατλάνης, Α' Τεύχος: § 1. ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ, σελ. 17-81, § 2. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, σελ. 87-125.

Επιστρέφουμε λοιπόν στο αρχικό μας ερώτημα, το οποίο έχει ως εξής. Μπορούν και πρέπει οι δικαιοκοί και ηθικοί κανόνες της κοινωνίας μας, όπως τους γνωρίζουμε, να εφαρμοστούν στην παράλληλη πραγματικότητα του Κυβερνοχώρου; Για να απαντήσουμε σε αυτό το ερώτημα, θα ήταν χρήσιμο να κάνουμε μια εισαγωγή στην έννοια του Δικαίου και των κανόνων ηθικής και εθιμοτυπίας. Όπως καταλήγει ο καθηγητής Παπαστερίου⁴, «*Το δίκαιο είναι το σύστημα, το σύνολο κανόνων που ρυθμίζουν εξαναγκαστικά την κοινωνική συμβίωση. Οι κανόνες αυτοί έχουν τεθεί από την οργανωμένη (σε πολιτεία) κοινωνία ανθρώπων, και ρυθμίζουν τις σχέσεις μεταξύ των μελών της κοινωνίας, τις σχέσεις των μελών προς την οργανωμένη κοινωνία καθώς και τις σχέσεις μεταξύ των οργανωμένων κοινωνιών.*

Το δίκαιο με την παραπάνω έννοιά του πηγάζει από συγκεκριμένη πολιτεία και ισχύει στα όριά της. Το σύνολο κανόνων δικαίου που πηγάζουν από συγκεκριμένη πολιτεία και ισχύουν στο έδαφός της, σε ορισμένο χρόνο, καλείται θετικό δίκαιο».

Το δίκαιο ή οι κανόνες δικαίου ρυθμίζουν κυρίως τις βιοτικές σχέσεις και όχι τον εσωτερικό μας κόσμο, τον οποίον μπορούν όμως να επηρεάσουν, επιβάλλοντας από την οργανωμένη πολιτεία, και είναι εξαναγκαστοί⁵. Εκτός από το δίκαιο, υπάρχουν και κάποιοι άλλοι κανόνες που επηρεάζουν τις βιοτικές σχέσεις και την κοινωνία. Ανάμεσα σε αυτούς βρίσκονται οι κανόνες ηθικής και εθιμοτυπίας. «*Με τον όρο "κοινωνική ηθική" δηλώνουμε ένα σύνολο ηθικών επιταγών, που επικρατεί στη συγκεκριμένη κοινωνία, όπου καθιερώθηκε από τη συνύπαρξη ποικίλων δεδομένων, όπως η θρησκεία, η ηθική, το κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό σύστημα και το πολιτιστικό επίπεδο και όπου ισχύει παραδοσιακά ως ένας ομοιόμορφος τρόπος σκέψης, πίστης, συμπεριφοράς και*

4 Βλ. Παπαστερίου, Γενικές Αρχές του Αστικού Δικαίου I/α, σ. 4.

5 Βλ. Παπαστερίου, Γενικές Αρχές του Αστικού Δικαίου I/α, σ. 4 επ.

συνηθειών»⁶. Ως κανόνες εθιμοτυπίας θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν οι κανόνες κοινωνικής ευπρέπειας, ενώ τα ήθη ρυθμίζουν την εξωτερική συμπεριφορά των ανθρώπων, η τήρησή τους όμως δεν είναι υποχρεωτική⁷.

Διακρίσεις και Κλάδοι Δικαίου

Μια από τις βασικές διακρίσεις του δικαίου είναι εκείνη σε **δημόσιο** και **ιδιωτικό**. Η διάκριση αυτή δεν είναι μόνο θεωρητική, αλλά έχει και πρακτική σημασία, και βασίζεται κατά κύριο λόγο στο κριτήριο της άσκησης δημόσιας εξουσίας. Δηλαδή στις σχέσεις στις οποίες μετέχει πρόσωπο η φορέας που ασκεί κρατική εξουσία, μιλούμε για *δημόσιο δίκαιο*, ενώ οι κανόνες που ρυθμίζουν σχέσεις μεταξύ ιδιωτών αποτελούν το *ιδιωτικό δίκαιο*. Στο δημόσιο δίκαιο ανήκουν το συνταγματικό, διοικητικό, ποινικό, δικονομικό, δημόσιο διεθνές, και εκκλησιαστικό δίκαιο, ενώ κλάδοι του ιδιωτικού δικαίου είναι το εμπορικό, αστικό, εργατικό (μεικτής φύσης).

Συνταγματικό Δίκαιο

Ένας από τους πιο σημαντικούς κλάδους του δημοσίου δικαίου είναι το **Συνταγματικό Δίκαιο**. Στο Σύνταγμα⁸ καθορίζεται η μορφή του κράτους και οι θεμελιώδεις αρχές στις οποίες στηρίζεται η οργάνωσή του, περιγράφεται η διάκριση των εξουσιών και των λειτουργιών του, και οριοθετείται η άσκηση της εξουσίας και των αρμοδιοτήτων του κράτους και των οργάνων του απέναντι στους πολίτες. Το Σύνταγμα **υπερτερεί** των υπολοίπων νόμων, μεταξύ των κανόνων του όμως πολλές φορές χρειάζεται να γίνει **στάθμιση**, ώστε να κριθεί, ποιο έννομο αγαθό χρήζει μεγαλύτερης προστασίας στην συγκεκριμένη περίπτωση.

Μεταξύ των άρθρων που μας αφορούν, σχετίζονται δηλαδή με το εν γένει δίκαιο της πληροφορίας και τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε κάποια δικαιώματα από το δεύτερο μέρος του Συντάγματος, που έχει τίτλο "*Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*", και ειδικότερα:

6 Βλ. Παπαστερίου, Κοιν. Ανθρ., σ 19 αριθ.11.

7 Βλ. Παπαστερίου, Γενικές Αρχές του Αστικού Δικαίου I/α, σ. 8.

8 <http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/> ,
<http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/8c3e9046-78fb-48f4-bd82-bbba28ca1ef5/SYNTAGMA.pdf>

• ****'Άρθρο 9Α: (Προστασία προσωπικών δεδομένων)**

Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει.

• ****'Άρθρο 5Α: (Δικαίωμα στην πληροφόρηση)**

1. Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων.

2. Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9Α και 19.

• **'Άρθρο 19: (Απόρρητο επιστολών, ανταπόκρισης & επικοινωνίας)**

1. Το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο είναι απόλυτα απαραβίαστο. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις υπό τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται από το απόρρητο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων.

**2. Νόμος ορίζει τα σχετικά με τη συγκρότηση, τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες ανεξάρτητης αρχής που διασφαλίζει το απόρρητο της παραγράφου 1.

**3. Απαγορεύεται η χρήση αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση του άρθρου αυτού και των άρθρων 9 και 9Α.

• **'Άρθρο 5: (Ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, προσωπική ελευθερία)**

1. Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη.

2. Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη

προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο. Απαγορεύεται η έκδοση αλλοδαπού που διώκεται για τη δράση του υπέρ της ελευθερίας.

3. Η προσωπική ελευθερία είναι απαραβίαστη. Κανένας δεν καταδιώκεται ούτε συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται ούτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο περιορίζεται, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος.

**4. Απαγορεύονται ατομικά διοικητικά μέτρα που περιορίζουν σε οποιονδήποτε Έλληνα την ελεύθερη κίνηση ή εγκατάσταση στη Χώρα, καθώς και την ελεύθερη έξοδο και είσοδο σ' αυτήν. Τέτοιου περιεχομένου περιοριστικά μέτρα είναι δυνατόν να επιβληθούν μόνο ως παρεπόμενη ποινή με απόφαση ποινικού δικαστηρίου, σε εξαιρετικές περιπτώσεις ανάγκης και μόνο για την πρόληψη αξιόποινων πράξεων, όπως νόμος ορίζει.

**5. Καθένας έχει δικαίωμα στην προστασία της υγείας και της γενετικής του ταυτότητας. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία κάθε προσώπου έναντι των βιοϊατρικών παρεμβάσεων.

**Ερμηνευτική δήλωση: Στην απαγόρευση της παραγράφου 4 δεν περιλαμβάνεται η απαγόρευση της εξόδου με πράξη του εισαγγελέα, εξαιτίας ποινικής δίωξης, ούτε η λήψη μέτρων που επιβάλλονται για την προστασία της δημόσιας υγείας ή της υγείας ασθενών, όπως νόμος ορίζει.

** Με δύο αστερίσκους δηλώνονται τα σημεία της Αναθεώρησης που αναγράφονται στο Ψήφισμα της 6ης Απριλίου 2001 της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων.

Το Διοικητικό Δίκαιο

Ο δεύτερος κλάδος του δημοσίου δικαίου είναι το διοικητικό δίκαιο. Αυτό ορίζεται ως το σύνολο των κανόνων που αφορούν στην οργάνωση της δημόσιας διοίκησης (βάσει των διατάξεων του συνταγματικού δικαίου και των περιορισμών που αυτό θέτει), και γενικά στις σχέσεις του κράτους προς τους ιδιώτες. Για παράδειγμα η **Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ)** είναι μια **Ανεξάρτητη Αρχή**, όρος για τον οποίο θα μιλήσουμε παρακάτω, οι ενέργειες της οποίας διέπονται από το διοικητικό δίκαιο.

Όλα τα όργανα της διοίκησης και των δημοσίων αρχών, οποιαδήποτε θέση

και αν κατέχουν, από τον υπάλληλο της εφορίας μέχρι τον Πρόεδρο της Αρχής Διασφάλισης Απορρήτου των Επικοινωνιών, πρέπει να δρουν με βάση τον νόμο. Όλες οι ενέργειές τους ανεξαιρέτως πρέπει να περιγράφονται, και να στηρίζονται σαφώς στον νόμο. Κάθε απαίτηση, αξίωση, δικαίωμά μας, αλλά και κάθε πράξη των οργάνων της διοίκησης, της πολιτείας ή της δικαστικής εξουσίας πρέπει να βασίζεται στον νόμο (συνταγματικά κατοχυρωμένη **αρχή της νομιμότητας**). Ένα βασικό εργαλείο με το οποίο οι ενέργειες των κρατικών οργάνων ελέγχονται είναι το διοικητικό δίκαιο. Για παράδειγμα η διαδικασία επιβολής προστίμου σε μια εταιρία κινητής τηλεφωνίας εκ μέρους της **ΕΕΤΤ** ή της **Αρχής Διασφάλισης Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ)** για παραβίαση της τηλεπικοινωνιακής νομοθεσίας, θα ελεγχθεί κατά κύριο λόγο με βάση τους κανόνες για το διοικητικό δίκαιο. Αλλά και ο αστυνομικός στην μονάδα δίωξης ηλεκτρονικού εγκλήματος πρέπει να είναι πολύ προσεκτικός, ώστε όλες οι ενέργειές του, και ειδικά εκείνες που συνεπάγονται επέμβαση με οποιονδήποτε τρόπο στην σφαίρα ενός δικαιώματος τρίτου (π.χ. κατά τη διεξαγωγή *διαδικτυακής έρευνας – ανακριτικής διείσδυσης*), **να έχουν σαφές έρεισμα στον νόμο**, εν προκειμένω στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας⁹. Συνέπεια όλων αυτών μπορεί να είναι η *ακυρότητα* της συγκεκριμένης πράξης, ενέργειας, ή απόφασης. Εξίσου σημαντική είναι και η **αιτιολόγηση** των δικαστικών αποφάσεων.

Το Ποινικό Δίκαιο

Ο τρίτος κλάδος του δημοσίου δικαίου είναι το ουσιαστικό ποινικό δίκαιο, οι κανόνες του οποίου καθορίζουν την άσκηση της ποινικής εξουσίας της Πολιτείας. Το εν λόγω δίκαιο ρυθμίζει σχέσεις μεταξύ κράτους – πολίτη και περιέχει το σύνολο των κανόνων, οι οποίοι ρυθμίζουν¹⁰, ποια θεωρείται άδικη πράξη, και με ποιους όρους και προϋποθέσεις είναι αυτή η πράξη καταλογιστή στον δράστη, καθώς και ποια από τις προβλεπόμενες ποινές πρέπει να επιβληθεί

Το Ποινικό Δίκαιο συνίσταται στο σύνολο κανόνων, που προβλέπουν πότε υπάρχει έγκλημα, και ποιος είναι ο κολασμός του, δηλαδή η αρμόζουσα ποινή. *«Για να αντιληφθούμε καλύτερα τη λειτουργία του ουσιαστικού ποινικού δικαίου πρέπει να κατανοήσουμε, ότι αυτό στηρίζεται αφενός σε αξιολογικούς κανόνες, δηλαδή σε κανόνες που αξιολογούν θετικά ορισμένες αξίες (π.χ. τη ζωή), και αφετέρου σε προστακτικούς κανόνες, οι οποίοι επιβάλλουν στους κοινωνούς*

9 Βλ. π.χ. άρθρο 253Α ΚΠΔ σχετικά με τις ειδικές ανακριτικές πράξεις επί εγκληματικών οργανώσεων.

10 Βλ. Γκόρτσος, Εισαγωγή στο Δίκαιο, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, σελ. 21 επ.,

http://deps.panteion.gr/images/simeios_eisag_diaki_8_1_14.pdf

ορισμένη συμπεριφορά.

Αυτοί οι προστακτικοί κανόνες διακρίνονται σε απαγορευτικούς ("μη φονεύσεις"), και σε επιτακτικούς (π.χ. "να σώζεις όποιον βρίσκεται σε κίνδυνο"). Ο ποινικός κανόνας είναι κυρωτικός, ο οποίος λογικά εμπεριέχει ή και προϋποθέτει τον αντίστοιχο αξιολογικό ή προστακτικό κανόνα δικαίου¹¹. Στο άρθρο **299 ΠΚ** ορίζεται ότι "όποιος με πρόθεση σκότωσε άλλον τιμωρείται με την ποινή του θανάτου (καταργήθηκε) ή με ισόβια κάθειρξη".

Κατά συνέπεια βασική αποστολή του ποινικού δικαίου είναι η προστασία των εννόμων αγαθών, δηλαδή θεμελιωδών αξιών της κοινωνίας που είναι απαραίτητες για την ομαλή κοινωνική συμβίωση και ειρήνη. Κυριότερη πηγή του ποινικού δικαίου είναι ο **Ποινικός Κώδικας**, ωστόσο μεγάλο μέρος σοβαρών εγκλημάτων περιγράφονται και σε σειρά **ειδικών ποινικών νόμων** (όπως π.χ. εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος, ή το ξέπλυμα του βρώμικου χρήματος). Οι ποινές που προβλέπει το ποινικό δίκαιο πρέπει να προβλέπονται και να περιγράφονται σαφώς στον νόμο. Η προβλεπόμενη και επιβαλλόμενη ποινή δρα κατασταλτικά αλλά και προληπτικά, με στόχο την αποτροπή τέλεσης καινούριων αδικημάτων. Ως παράδειγμα σχετικής με το αντικείμενό μας ποινικής διάταξης θα μπορούσαμε να αναφέρουμε το άρθρο **292Α ΠΚ άρθρο 1**¹²,

Άρθρο 292Α

Εγκλήματα κατά της ασφάλειας των τηλεφωνικών επικοινωνιών

1. Όποιος χωρίς δικαίωμα αποκτά **πρόσβαση σε σύνδεση ή σε δίκτυο παροχής υπηρεσιών τηλεφωνίας ή σε σύστημα υλικού ή λογισμικού**, που χρησιμοποιείται για την παροχή τέτοιων υπηρεσιών, και με τον τρόπο αυτόν **θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια των τηλεφωνικών επικοινωνιών**, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή από είκοσι χιλιάδες (20.000) μέχρι πενήντα χιλιάδες (50.000) ευρώ. Αν ο υπαίτιος της πράξης του προηγούμενου εδαφίου είναι ο **εργαζόμενος ή συνεργάτης του παρόχου υπηρεσιών τηλεφωνίας**, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών και χρηματική ποινή από είκοσι χιλιάδες (20.000) μέχρι εκατό χιλιάδες (100.000) ευρώ.

11 Βλ. Γκόρτσος, Εισαγωγή στο Δίκαιο, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, σελ. 21 επ., http://deps.panteion.gr/images/simeios_eisag_diaki_8_1_14.pdf

12 Βλ. το κείμενο του Ποινικού Κώδικα στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης (Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών Ισοκράτης), <http://www.ministryofjustice.gr/site/kodikos/%CE%95%CF%85%CF%81%CE%B5%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BF/%CE%A0%CE%9F%CE%99%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A3%CE%9A%CE%A9%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%91%CE%A3/tabid/432/language/el-GR/Default.aspx>

Δικονομικό Δίκαιο - Δικαστήρια

Εάν κάποιος θελήσει να προστατεύσει τα δικαιώματά του, θα προσφύγει στις αρμόδιες αρχές ή στα δικαστήρια. Το σύνολο κανόνων μέσω των οποίων ρυθμίζεται η οργάνωση της απονομής της δικαιοσύνης περιλαμβάνεται στον τέταρτο κλάδο του δημοσίου δικαίου, δηλαδή στο δικονομικό δίκαιο. Ανάλογα με το ειδικό περιεχόμενο του εκάστοτε ειδικού ουσιαστικού δικαίου (των νόμων δηλαδή), γίνεται διάκριση σε τρεις κλάδους του δικονομικού δικαίου¹³:

- **Αστικό** = τρόπος επίλυσης ιδιωτικών διαφορών – αρμόδια τα **αστικά δικαστήρια**, π.χ. αποζημίωση για προσβολή της προσωπικότητας, ή αδικοπραξία.

- **Διοικητικό** = τρόπος επίλυσης διαφορών μεταξύ οργάνων διοίκησης, ή μεταξύ αυτών και ιδιωτών, και οι οποίες προκύπτουν κατά την άσκηση δημόσιας διοίκησης – αρμόδια τα **διοικητικά δικαστήρια** – π.χ. πρόστιμο ΑΔΑΕ σε εταιρεία κινητής τηλεφωνίας για την υπόθεση των υποκλοπών.

- **Ποινικά** = σύνολο των κανόνων δικαίου που ρυθμίζουν τη διαδικασία με την οποία επιδιώκεται η πραγμάτωση του ουσιαστικού ποινικού δικαίου χάριν της εμπέδωσης της ειρηνικής έννομης τάξης – αρμόδια τα **ποινικά δικαστήρια** – π.χ. υποβολή μήνυσης για εγκλήματα κατά της ασφάλειας των τηλεφωνικών επικοινωνιών κατά το άρθρο 292Α ΠΚ που είδαμε.

Αξίζει να αναφέρουμε, ότι στην χώρα μας **δεν έχουμε συνταγματικό δικαστήριο**. Ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων είναι διάχυτος και παρεμπίπτων. Αυτό σημαίνει, ότι **κάθε δικαστήριο** δύναται να κρίνει έναν νόμο αντισυνταγματικό (*διάχυτος*), αυτό θα το κάνει όμως **στα πλαίσια μιας άλλης υπόθεσης** για την οποία θα κληθεί να αποφασίσει (*παρεμπίπτων*). Το αποτέλεσμα της κήρυξης ενός νόμου ως αντισυνταγματικού, είναι η μη εφαρμογή του, ενώ υποχρέωση και αρμοδιότητα (*διάκριση των εξουσιών*) της πολιτείας είναι να αλλάξει τον νόμο ή την διάταξη, που κρίθηκε αντισυνταγματική. Η υπόθεση **Digital Rights Ireland**¹⁴, για την οποία θα μιλήσουμε στην συνέχεια των παραδόσεών μας, έφτασε στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπό την μορφή προδικαστικού ερωτήματος, κατόπιν

13 Βλ. Γκόρτσος, «Εισαγωγή στο Δίκαιο», Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, σελ. 24 επ., http://deps.panteion.gr/images/simeios_eisag_diaki_8_1_14.pdf.

14 <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=150642&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=40453>

προσφυγής σε εθνικό συνταγματικό δικαστήριο, και συγκεκριμένα αυστριακό, με αντικείμενο τη συμβατότητα του νόμου περί μεταφοράς της οδηγίας 2006/24 (Data Retention Directive - Διατήρηση δεδομένων στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες) στο εσωτερικό αυστριακό δίκαιο.

Τέλος στο σημείο αυτό θα αναφερθούμε επιγραμματικά στις βασικές κατηγορίες του εσωτερικού ιδιωτικού δικαίου, δηλαδή το **αστικό και εμπορικό δίκαιο** (π.χ. σύμβαση πώλησης στο διαδίκτυο), το **εργατικό δίκαιο** (π.χ. εργαζόμενος που ελέγχει τα e-mail του εν ώρα εργασίας), και το **δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας** (δικαιώματα δημιουργού λογισμικού).

Ανεξάρτητες Αρχές

Ο Γρηγόρης Λαζαράκος στο βιβλίο του «Ανεξάρτητες Αρχές, Ο ρόλος και η σημασία τους στην ελληνική έννομη τάξη» γράφει:

«Οι ανεξάρτητες αρχές στην Ελλάδα δημιουργήθηκαν σε διαφορετικές χρονικές στιγμές, με σκοπό να αντιμετωπίσουν, η καθεμιά εξ αυτών, συγκεκριμένα προβλήματα σε ευαίσθητους τομείς της δημόσιας ζωής. Οι κύριες αιτίες γέννησης και άνθισης του φαινομένου των ανεξάρτητων αρχών θα μπορούσαν να συνοψισθούν σε δυο: α) Στην ανάγκη αντιμετώπισης χρόνιων προβλημάτων και δυσλειτουργιών των παραδοσιακών θεσμών της Δημόσιας Διοίκησης και β) στην ανάγκη αποτελεσματικής προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων έναντι των σύγχρονων απειλών, που έχουν δημιουργηθεί από την ραγδαία εξέλιξη των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών¹⁵».

Ανεξάρτητες Αρχές που σχετίζονται με τις Ηλεκτρονικές Επικοινωνίες:

- 1. Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων**
<http://www.eett.gr>
- 2. Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα**
<http://www.dpa.gr>
- 3. Αρχή Διασφάλισης Απορρήτου Επικοινωνιών**
<http://www.adae.gr/>

15 Βλ.. Λαζαράκος, Ανεξάρτητες Αρχές, Ο ρόλος και η σημασία τους στην ελληνική έννομη τάξη, σ. 5, Νομική Βιβλιοθήκη 2010.

4. Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης

<http://www.esr.gr>

5. Συνήγορος του Καταναλωτή

<http://www.synigoroskatanaloti.gr/>

6. Συνήγορος του Πολίτη

<http://www.synigoros.gr/>

Παράδειγμα: βλ. Παρέμβαση Συνηγόρου του Καταναλωτή με θέμα την «**Ελλιπή κάλυψη παραμεθόριων περιοχών από ελληνικά δίκτυα κινητής τηλεφωνίας**»,

<http://www.synigoroskatanaloti.gr/docs/announce/2015-02-18.Epistoli-EETT-Boarder-Roaming.pdf>

Ο ρόλος των **ανεξάρτητων αρχών** είναι ιδιαίτερα σημαντικός τόσο στο πεδίο της εποπτείας και της ρύθμισης των αγορών των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, όσο και στην προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών και των καταναλωτών. Στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων τους προβλέπονται οι διαδικασίες, σύμφωνα με τις οποίες ένας καταναλωτής, χρήστης υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών δύναται **να προσφύγει** σε αυτές, υποβάλλοντας π.χ. **αναφορά** ή **καταγγελία**, και ζητώντας την **παρέμβαση** τους. Η ΕΕΤΤ είναι αρμόδια για παράδειγμα σε ζητήματα που αφορούν στην τήρηση των διατάξεων της τηλεπικοινωνιακής νομοθεσίας, και δέχεται καταγγελίες καταναλωτών για σχετικά προβλήματα. Στην ΕΕΤΤ μπορεί επίσης να προσφύγει κάποιος ζητώντας τη **διαγραφή** ενός ονόματος χώρου (domain) για τους λόγους που προβλέπει ο *Κανονισμός Διαχείρισης και Εκχώρησης Ονομάτων Χώρου (Domain Names)*¹⁶, ενώ ο Συνήγορος του Καταναλωτή είναι αρμόδιος μεταξύ άλλων για **επίλυση οικονομικών διαφορών** μεταξύ καταναλωτών και εταιρειών και **αμφισβήτηση λογαριασμών**.

Οι Ανεξάρτητες Αρχές στο Σύνταγμα

Γενικό Άρθρο 101Α: (Ανεξάρτητες αρχές)

1. Όπου από το Σύνταγμα προβλέπεται η συγκρότηση και η λειτουργία

---

¹⁶ http://www.eett.gr/opencms/export/sites/default/admin/downloads/telec/apofaseis_eett/kanonistikes_apofaseis_eett/AP750-002.pdf

ανεξάρτητης αρχής, τα μέλη της διορίζονται με ορισμένη θητεία και διέπονται από προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία, όπως νόμος ορίζει.

2. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την επιλογή και την υπηρεσιακή κατάσταση του επιστημονικού και λοιπού προσωπικού της υπηρεσίας που οργανώνεται για την υποστήριξη της λειτουργίας κάθε ανεξάρτητης αρχής. Τα πρόσωπα που στελεχώνουν τις ανεξάρτητες αρχές πρέπει να έχουν τα ανάλογα προσόντα, όπως νόμος ορίζει. Η επιλογή τους γίνεται με απόφαση της Διάσκεψης των Προέδρων της Βουλής και με επιδίωξη ομοφωνίας ή πάντως με την αυξημένη πλειοψηφία των τεσσάρων πέμπτων των μελών της. Τα σχετικά με τη διαδικασία επιλογής ορίζονται από τον Κανονισμό της Βουλής.

3. Με τον Κανονισμό της Βουλής ρυθμίζονται όσα αφορούν τη σχέση των ανεξάρτητων αρχών με τη Βουλή και ο τρόπος άσκησης του κοινοβουλευτικού ελέγχου.

Ευρωπαϊκό Δίκαιο

Το νομικό πλαίσιο των ηλεκτρονικών επικοινωνιών στις ευρωπαϊκές χώρες είναι σε μεγάλο βαθμό κοινοτικό δίκαιο, το οποίο έχει **ενσωματωθεί** στην εθνική νομοθεσία. Η μεταφορά των κοινοτικών κανόνων στο εθνικό δίκαιο είναι πολλές φορές απαραίτητη, διότι δεν έχουν όλα τα ευρωπαϊκά νομοθετήματα άμεση ισχύ στα κράτη μέλη. Έτσι οι **ευρωπαϊκές οδηγίες**, όπως για παράδειγμα είναι το **πακέτο των οδηγιών**¹⁷ που αφορά στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, ορίζουν ένα πλαίσιο κανόνων, και έναν συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα, με στόχο ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα, λόγω χάρη το άνοιγμα της αγοράς των τηλεπικοινωνιών στην Ευρώπη, όμως επιτρέπουν στα κράτη μέλη να προσαρμόσουν τις ρυθμίσεις στα δικά τους δεδομένα, δίνοντάς τους μια διακριτική ευχέρεια. Οι **ευρωπαϊκοί κανονισμοί** αντίθετα είναι κανονιστικές πράξεις, που έχουν γενική ισχύ, είναι δεσμευτικοί ως προς όλα τα μέρη τους (δεν μπορεί να γίνει επιλεκτική μερική εφαρμογή), και ισχύουν άμεσα σε κάθε κράτος – μέλος.

Ως παράδειγμα κοινοτικής οδηγίας που αφορά στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε την **2002/58/ΕΚ**¹⁸ **για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες**, η οποία ενσωματώθηκε στο ελληνικό δίκαιο με τον νόμο 3471/2006¹⁹, και ένα

17 <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/telecoms-rules>

18 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32002L0058>

19 http://www.dpa.gr/pls/portal/docs/PAGE/APDPX/LAW/NOMOTHESIA%20PROSOPIKA%20DEDOMENA/FILES/%CE%9D3471_06.PDF

παράδειγμα αντίστοιχου κανονισμού είναι ο **κανονισμός 531/2012²⁰ για την περιαγωγή σε δημόσια δίκτυα κινητών επικοινωνιών**, του οποίου ο στόχος είναι να διασφαλίσει, ότι οι χρήστες κινητών τηλεφώνων δεν θα καταβάλλουν υπερβολικό αντίτιμο για υπηρεσίες περιαγωγής στην ευρωπαϊκή ένωση (κλήσεις, γραπτά μηνύματα και χρήση διαδικτύου), όταν ταξιδεύουν εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο στόχος του ευρωπαϊκού πλαισίου για τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες είναι η δημιουργία μιας κατά το δυνατόν **ενιαίας αγοράς (one-stop-shop)**, στην οποία όπως αναφέρεται²¹ αφενός «οι πάροχοι δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών θα έχουν τη δυνατότητα να εγκαθιστούν, να επεκτείνουν και να λειτουργούν τα δίκτυά τους, καθώς και να παρέχουν τις υπηρεσίες τους οπουδήποτε είναι εγκατεστημένη η επιχείρηση ή οπουδήποτε βρίσκονται οι πελάτες τους εντός της ΕΕ, και ενθαρρύνονται προς αυτήν την κατεύθυνση, και αφετέρου οι πολίτες και οι επιχειρήσεις θα μπορούν να έχουν αποτελεσματική πρόσβαση σε ανταγωνιστικές, ασφαλείς και αξιόπιστες υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών οπουδήποτε αυτές παρέχονται στην Ένωση, χωρίς διασυνοριακούς περιορισμούς ή αδικαιολόγητο πρόσθετο κόστος». Σε αυτόν τον στόχο της ευρωπαϊκής ένωσης οφείλονται πολλές αλλαγές που βλέπουμε στην καθημερινή μας ζωή, όπως είναι για παράδειγμα η οδηγία **2011/83/ΕΕ²²**, η οποία ενσωματώθηκε με μια υπουργική απόφαση **Z1-891/2013²³**, και ενισχύει τα δικαιώματα των καταναλωτών στις συμβάσεις από απόσταση.

Η ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου και ο έλεγχος της τήρησής του από τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα και τα κράτη-μέλη είναι αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης²⁴, το οποίο εδρεύει στο Λουξεμβούργο και έχει από το 2003 Έλληνα Πρόεδρο, τον Βασίλειο Σκουρή.

Στην αποκαλούμενη **«προδικαστική παραπομπή»**, όρο που συναντά κανείς συχνά σε αποφάσεις που σχετίζονται με τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, **ένα εθνικό δικαστήριο, π.χ. ένα ελληνικό, υποβάλει αίτημα για ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή ερώτημα σχετικό με το κύρος πράξεως οργάνου της Ένωσης.** «Αυτό

20 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R0531&qid=1433532025235&from=EN>

21 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1429559279649&uri=URISERV:124216a>

22 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0083&rid=2>

23 <http://www.synigoroskatanaloti.gr/docs/press/2014-06-16.%CE%94%CE%A4-%CE%9F%CE%B4%CE%B7%CE%B3%CE%AF%CE%B1-2011-83-%CE%95%CE%95-%CE%94%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%9A%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BB%CF%89%CF%84%CF%8E%CE%BD.pdf>

24 http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/

συμβαίνει όταν ο εθνικός δικαστής, ενώπιον του οποίου εκκρεμεί υπόθεση που σχετίζεται με το κοινοτικό δίκαιο, έχει αμφιβολίες για την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, και διακόπτει την ενώπιόν του διαδικασία, για να παραπέμψει το ζήτημα στο Δικαστήριο του Λουξεμβούργου»²⁵. Λόγω των πολλών νέων νομικών ζητημάτων, που ανακύπτουν συνεχώς, και σχετίζονται με το διαδίκτυο και τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, αλλά και εξαιτίας της έλλειψης σχετικής νομολογίας, δικαστικού δηλαδή προηγούμενου, οι εθνικοί δικαστές προσφεύγουν συχνά στη διαδικασία της προδικαστικής παραπομπής. Παραδείγματος χάρη στην υπόθεση **C-314/12²⁶ UPC Telekabel Wien GmbH κατά Constantin Film Verleih GmbH κ.λπ.** το αυστριακό ανώτατο δικαστήριο, ζητά από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης να διευκρινίσει, «εάν ο φορέας ο οποίος παρέχει διαδικτυακή πρόσβαση μόνο στους χρήστες παράνομου ιστότοπου, μπορεί και αυτός να θεωρηθεί ως **διαμεσολαβητής** κατά την ανωτέρω έννοια, δηλαδή ως διαμεσολαβητής, οι υπηρεσίες του οποίου χρησιμοποιούνται από τρίτο - όπως τον διαχειριστή παράνομου ιστότοπου - για την προσβολή δικαιώματος του δημιουργού, ώστε να είναι δυνατή η λήψη ασφαλιστικών μέτρων και κατά αυτού του φορέα»²⁷.

Μιλώντας για ευρωπαϊκό δίκαιο, θα αναφερθούμε σε μια πολύ σημαντική ευρωπαϊκή υπηρεσία, τον **ENISA – European Union Agency for Network and Information Security**²⁸, ή αλλιώς τον **Ευρωπαϊκό Οργανισμό για την Ασφάλεια Δικτύων και Πληροφοριών**, ο οποίος εδρεύει στην Κρήτη, και διατηρεί ένα παράρτημα στην Αθήνα. Πρόκειται για τον μοναδικό ευρωπαϊκό οργανισμό, το μοναδικό agency, που βρίσκεται στην Ελλάδα. Η σημασία του είναι ιδιαίτερη, ίσως κάποιοι από εσάς να έχετε ακούσει για αυτόν από τις ασκήσεις που διοργανώνονται τα τελευταία χρόνια και με την συμμετοχή του, με θέμα την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο. Από την ιστοσελίδα του Οργανισμού²⁹ αντλούμε χρήσιμες πληροφορίες για τους σκοπούς και την διάρθρωσή του:

«Τα συστήματα επικοινωνίας και πληροφοριών είναι σημαντικοί παράγοντες στην εξέλιξη της οικονομίας και κοινωνίας. Τα ασφαλή δίκτυα καθίστανται με τον καιρό τόσο απαραίτητα για τη λειτουργία της Ψηφιακής Οικονομίας όσο ο ηλεκτρισμός και το νερό.

25 <http://www.dw.de/%CE%B8%CE%B5%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%86%CF%8D%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%BF%CF%8D-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%AF%CE%BF%CF%85/a-16453510>

26 [http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?](http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=149924&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=407728)

[text=&docid=149924&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=407728](http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=149924&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=407728)

27 <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2013-11/cp130149el.pdf>

28 <https://www.enisa.europa.eu/>

29 <https://www.enisa.europa.eu/media/enisa-in-greek/>

Για αυτό το λόγο, η ασφάλεια των συστημάτων δικτύων και των πληροφοριών παίζει σημαντικό ρόλο για την κοινωνία. Αυτό πηγάζει από την πολυπλοκότητα των πληροφοριακών συστημάτων, τα ατυχήματα, τα λάθη και τις επιθέσεις στις φυσικές υποδομές που παρέχουν κρίσιμες υπηρεσίες στους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο ENISA δημιουργήθηκε για να ενδυναμώσει τη δυνατότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των Κρατών μελών της Ε.Ε. και της επαγγελματικής κοινότητας να αποφεύγει, να διευθύνει και να ανταποκρίνεται σε προβλήματα που αφορούν την ασφάλεια των δικτύων και πληροφοριών.

Προκειμένου να πετύχει τον στόχο του, ο ENISA αποτελεί ένα κέντρο εμπειρογνωμοσύνης σε θέματα Ασφάλειας των Δικτύων και Πληροφοριών και προωθεί τη συνεργασία ανάμεσα στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα.

Προκειμένου να διασφαλίσει την εκπλήρωση των στόχων του όπως περιγράφονται στον κανονισμό του, οι δράσεις του Οργανισμού επικεντρώνονται στα εξής:

- Την παροχή συμβουλών και βοήθειας στην Επιτροπή και τα Κράτη μέλη όσο αφορά την ασφάλεια των πληροφοριών και την ανάπτυξη του μεταξύ τους διαλόγου με τη βιομηχανία προκειμένου να διευθύνουν προβλήματα σχετικά με την ασφάλεια σε προϊόντα υλικού και λογισμικού
- Τη συλλογή και ανάλυση δεδομένων για τα περιστατικά ασφαλείας στην Ευρώπη και τους πιθανούς κινδύνους
- Την προώθηση μεθόδων διαχείρισης κρίσεων προκειμένου να ενδυναμώσει τη δυνατότητα να ελέγχουμε απειλές σε θέματα ασφαλείας των πληροφοριών
- Την αύξηση της γνώσης και της συνεργασίας ανάμεσα στους διαφορετικούς παράγοντες στο πεδίο της ασφαλείας των πληροφοριών, κυρίως με το να αναπτύσσει δημόσιες και ιδιωτικές συνεργασίες με τη βιομηχανία σε αυτό τον τομέα».

Μιλήσαμε για τις ανεξάρτητες αρχές που διαδραματίζουν έναν πολύ σημαντικό ρόλο στον τομέα της ρύθμισης των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, αναφερθήκαμε στον μοναδικό ευρωπαϊκό οργανισμό με έδρα την χώρα μας, και στην συνέχεια θα δούμε δυο ακόμα ελληνικές υπηρεσίες που σχετίζονται με το διαδίκτυο. Αν κανείς αποδεχτεί το γεγονός, ότι μάλλον δεν υπάρχει απόλυτη ασφάλεια στο διαδίκτυο, και ότι καθημερινά λαμβάνουν χώρα επιθέσεις σε ιδιώτες, οργανισμούς ακόμη και σε χώρες ολόκληρες (**«κυβερνοπόλεμος»**), καταλαβαίνει πόσο σημαντικό είναι να υπάρχει μια οργανωμένη υποδομή άμυνας, και μια συστηματοποιημένη ανταλλαγή πληροφοριών για περιστατικά

και συμβάντα ασφαλείας, να επιδιώκεται ο σαφής καθορισμός κάποιων ελάχιστων προϋποθέσεων ασφαλείας, και κυρίως να δημιουργηθεί μια εθνική στρατηγική κυβερνοάμυνας και κυβερνοασφάλειας.

Μια νευραλγική υπηρεσία στον τομέα της ασφάλειας στο διαδίκτυο είναι η **Διεύθυνση Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος**³⁰. «Η αποστολή της συμπεριλαμβάνει την πρόληψη, την έρευνα και την καταστολή εγκλημάτων ή αντικοινωνικών συμπεριφορών, που διαπράττονται μέσω του διαδικτύου ή άλλων μέσων ηλεκτρονικής επικοινωνίας. Η Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος, στην εσωτερική της δομή, αποτελείται από τέσσερα τμήματα που συμπληρώνουν όλο το φάσμα προστασίας του χρήστη και ασφάλειας του Κυβερνοχώρου. Έτσι, στη νέα αναβαθμισμένη δομή της αποτελείται από:

- Το **Τμήμα Γενικών Υποθέσεων και Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων** που ασχολείται με τις εγκληματικές πράξεις που διαπράττονται στα μέσα ηλεκτρονικής επικοινωνίας και ψηφιακής αποθήκευσης ή μέσω αυτών σε ολόκληρη τη χώρα.

- Το **Τμήμα Προστασίας Ανηλίκων** που ασχολείται με τα εγκλήματα που διαπράττονται κατά των ανηλίκων με τη χρήση του διαδικτύου και των άλλων μέσων ηλεκτρονικής ή ψηφιακής επικοινωνίας και αποθήκευσης.

- Το **Τμήμα Προστασίας Λογισμικού και Πνευματικών Δικαιωμάτων** που ασχολείται με τις υποθέσεις παράνομης διείσδυσης σε υπολογιστικά συστήματα και κλοπής, καταστροφής ή παράνομης διακίνησης λογισμικού υλικού, ψηφιακών δεδομένων και οπτικοακουστικών έργων, που τελούνται σε ολόκληρη τη χώρα.

- Το **Τμήμα Ασφάλειας Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών**, που ασχολείται με την πρόληψη και καταστολή εγκλημάτων παραβίασης του απορρήτου των ηλεκτρονικών επικοινωνιών».

Η δεύτερη υπηρεσία, που έχει βαρύνουσα σημασία σε θέματα κυβερνοασφάλειας, είναι η **Διεύθυνση Κυβερνοάμυνας** που υπάγεται στο **ΓΕΕΘΑ- Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας**³¹. Η Διεύθυνση Κυβερνοάμυνας είναι υπεύθυνη για την κυβερνοάμυνα στις Ένοπλες Δυνάμεις και κατ' επέκταση στο ίδιο το κράτος. Σύμφωνα με έναν ορισμό³² «η κυβερνοάμυνα απαιτεί μια σειρά από μηχανισμούς, διαδικασίες, και συνεχώς ανεπτυγμένες και δοκιμασμένες δυνατότητες με σκοπό την πρόληψη, τον εντοπισμό, την

30 http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=8194&Itemid=378&lang=

31 <http://www.dideap.mil.gr/files/dikyv.pdf>

32 <http://www.dideap.mil.gr/files/dikyv.pdf>

αξιολόγηση, την αντιμετώπιση, την αποκατάσταση και την εξαγωγή συμπερασμάτων στην περίπτωση των κυβερνοεπιθέσεων που έχουν σαν στόχο να επηρεάσουν την εμπιστευτικότητα, την ακεραιότητα, και την διαθεσιμότητα των πληροφοριακών υποδομών». Οι δράσεις της Διεύθυνσης Κυβερνοάμυνας εστιάζονται μεταξύ άλλων στην στρατιωτική στρατηγική και την πολιτική κυβερνοάμυνας, και στη διαδικασία για σύνταξη Εθνικής Στρατηγικής Κυβερνοασφάλειας, καθώς και στην οργάνωση ασκήσεων κυβερνοάμυνας όπως τον «Πανόπτη» κ.λπ. Επίσης τα τελευταία χρόνια συμμετέχει στις διεθνείς ασκήσεις κυβερνοάμυνας του NATO³³.

III Μέρος – Ονόματα χώρου, Προσωπικά Δεδομένα, Απόρρητο, Πνευματική & Βιομηχανική Ιδιοκτησία

Οι δυνατότητες και η χρήση του διαδικτύου θέτουν ζητήματα νομικά, εφαρμοστέου δικαίου και δωσιδικίας, που σημαίνει ποια δικαστήρια είναι αρμόδια να αποφασίσουν, αλλά και ηθικά ζητήματα. Αυτού του είδους τα ερωτήματα ανέκυψαν και στην υπόθεση **Yahoo**³⁴, όπου δυο γαλλικές οργανώσεις άσκησαν αγωγή εναντίον της ζητώντας την να αφαιρέσει από το αμερικάνικο site σημαίες, λάβαρα με σβάστικες-αγκυλωτό σταυρό μαζί με άλλα αναμνηστικά των ναζι, ακόμα και βιβλία όπως το "Mein Kampf", «Ο Αγών μου» του Χίτλερ, τα οποία μπορούσαν οι χρήστες του ίντερνετ στη Γαλλία να δουν. Ο λόγος ήταν, ότι ο γαλλικός νόμος απαγόρευε ρητά την επίδειξη ή πώληση αντικειμένων που προωθούν και υποκινούν το φυλετικό μίσος. Η Yahoo αντιπαρέβαλε, ότι είναι τεχνικά ανέφικτο το φιλτράρισμα των χρηστών, καθώς και ότι τα γαλλικά δικαστήρια είναι αναρμόδια, επειδή η έδρα της Yahoo είναι στην Καλιφόρνια των Ηνωμένων Πολιτειών. Το γαλλικό δικαστήριο είχε την άποψη, ότι παρά τα όποια τεχνικά προβλήματα, θα πρέπει η Yahoo να διαταχθεί να εγκαταστήσει ένα φίλτρο, που θα εμποδίζει στους γάλλους χρήστες την πρόσβαση σε ναζιστικό περιεχόμενο. Η Γαλλία εφάρμοσε τους νόμους της, και άσκησε την αρμοδιότητά και την δωσιδικία της επί γαλλικού εδάφους. Πιθανόν να μην ήταν ωστόσο ίδια η έκβαση, εάν η απόφαση του γαλλικού δικαστηρίου έπρεπε να εκτελεστεί στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου και η έδρα της Yahoo. Στην απόφαση αυτή ασκήθηκε κριτική από τους υποστηρικτές της ελευθερίας λόγου και έκφρασης στο διαδίκτυο.

Στην ευρύτερη συζήτηση για τον έλεγχο του διαδικτύου, εντάσσεται και

33 <https://ccdcoc.org/index.html>

34 βλ. Spinello, "CYBERETHICS Morality and Law in Cyberspace", σ. 52 επ.

ένα θέμα που συνδέεται άμεσα με την δομή, την φιλοσοφία και τον προορισμό του, αυτό της **δικτυακής ουδετερότητας**. Σύμφωνα με αυτήν, όλα τα δεδομένα και η κίνηση στο διαδίκτυο θα πρέπει να αντιμετωπίζονται από τους παρόχους υπηρεσιών πρόσβασης σε αυτό **ισότιμα** και **χωρίς διακρίσεις**. Υπέρ της αρχής της δικτυακής ουδετερότητας έχει ταχθεί και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο³⁵:

«Με το νομοσχέδιο οι ευρωβουλευτές έχουν ως στόχο να μην επιβραδύνουν ή μπλοκάρουν οι εταιρείες τηλεπικοινωνιών τις διαδικτυακές υπηρεσίες και εφαρμογές που προσφέρουν ανταγωνιστές τους. Για παράδειγμα, ο Φορέας Ευρωπαϊκών Ρυθμιστικών Αρχών για τις Ηλεκτρονικές Επικοινωνίες (BEREC) ανέφερε ότι το 2012 αρκετοί πάροχοι υπηρεσιών πρόσβασης στο Διαδίκτυο μπλόκαραν ή επιβράδυναν υπηρεσίες όπως το "Skype" (που χρησιμοποιείται για την πραγματοποίηση τηλεφωνικών κλήσεων μέσω του Διαδικτύου).

Οι πάροχοι υπηρεσιών πρόσβασης στο Διαδίκτυο θα είναι σε θέση να προσφέρουν εξειδικευμένες υπηρεσίες υψηλής ποιότητας, όπως είναι τα βίντεο κατά παραγγελία και οι εφαρμογές για την αποθήκευση δεδομένων, υπό την προϋπόθεση ότι οι υπηρεσίες αυτές "δεν αποβαίνουν εις βάρος της διαθεσιμότητας ή της ποιότητας των υπηρεσιών πρόσβασης στο Διαδίκτυο" που προσφέρονται σε άλλες εταιρίες ή υπηρεσίες».

Ως εξόχως σημαντική για το μέλλον της δικτυακής ουδετερότητας κρίνεται και η πρόσφατη **απόφαση**³⁶ της **Ομοσπονδιακής Επιτροπής Τηλεπικοινωνιών των Ηνωμένων Πολιτειών (FCC- Federal Communications Commission)**, η οποία τάχθηκε υπέρ ενός **γρήγορου, δίκαιου και ανοιχτού διαδικτύου**, όπως εξήγησε και ο πρόεδρος της ανεξάρτητης αυτής αρχής σε μια πρόσφατη συνέντευξή του στο περιοδικό *Wired*³⁷.

35 <http://www.europarl.europa.eu/news/el/news-room/content/20140331IPR41232/html/%CE%94%CE%B9%CE%BA%CF%84%CF%85%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CE%BF%CF%85%CE%B4%CE%B5%CF%84%CE%B5%CF%81%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%AD%CE%BB%CE%BF%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B1-%CF%84%CE%AD%CE%BB%CE%B7-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CE%AE%CF%82-%CE%B6%CE%B7%CF%84%CE%BF%CF%8D%CE%BD-%CE%BF%CE%B9-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%AD%CF%82>

36 <https://www.fcc.gov/openinternet>

37 <http://www.wired.com/2015/02/fcc-chairman-wheeler-net-neutrality/>

Ονόματα Χώρου Domain Names

- Ο ρόλος των ονομάτων χώρου

Με την εξάπλωση του διαδικτύου στην κοινωνική και συναλλακτική ζωή, τα ονόματα χώρου (domain) αποκτούν διαρκώς έναν σημαντικότερο ρόλο. Επιτελούν μια λειτουργία **διακριτικού γνωρίσματος** και συνιστούν μια νέα μορφή **εκδήλωσης της προσωπικότητας**³⁸. «Όπως είναι γνωστό, το όνομα τομέα δεν αποτελεί μόνο μία σειρά αλφαριθμητικών χαρακτήρων, οι οποίοι απλώς εξατομικεύουν έναν υπολογιστή. Αποτελεί έναν λεκτικό συνδυασμό, ο οποίος επιτρέπει την άμεση ή έμμεση σύνδεση μιας ηλεκτρονικής διεύθυνσης με ένα συγκεκριμένο πρόσωπο, μια επιχείρηση, ένα προϊόν, ένα πνευματικό δημιούργημα, ή παρεχόμενες υπηρεσίες. Μάλιστα, χρησιμοποιείται από τους κατόχους προγενέστερων διακριτικών γνωρισμάτων, ως αναγνωριστικό της ταυτότητας της επιχείρησης τους και ως τέτοιο εκλαμβάνεται και από τους τρίτους.

Με βάση τα δεδομένα αυτά, οι κάτοχοι ονομάτων τομέα στην πράξη εμφανίζονται στο διαδίκτυο με τα διακριτικά γνωρίσματα, που τους κατέστησαν γνωστούς στον υλικό κόσμο, δηλαδή χρησιμοποιούν το όνομα, την επωνυμία ή το σήμα τους, διότι με τον τρόπο αυτό καθίσταται δυνατή η σύνδεση του ονόματος και της ιστοσελίδας, με το πρόσωπό ή την εμπορική τους επιχείρηση. Συνεπώς, για τη διαφύλαξη των νομίμων συμφερόντων των δικαιούχων διακριτικών γνωρισμάτων, θα πρέπει να αποδοθεί στο όνομα χώρου μια **οιονεί λειτουργία διακριτικού γνωρίσματος**³⁹».

Λόγω της εξειδίκευσης των ζητημάτων που άπτονται της εκχώρησης ονομάτων χώρου στο διαδίκτυο, η αρμοδιότητα ρύθμισης του τομέα αυτού στην Ελλάδα ανατέθηκε στην ΕΕΤΤ. Η ΕΕΤΤ ψηφίζει το βασικό κανονιστικό πλαίσιο, το οποίο σήμερα είναι η **ΑΠ (απόφαση) 750//2/24-3-2015 «Κανονισμός Διαχείρισης και Εκχώρησης Ονομάτων Χώρου (Domain Names) με κατάληξη .gr και άλλες διατάξεις**», και η οποία βρίσκεται δημοσιευμένη στην ιστοσελίδα της,

http://www.eett.gr/opencms/export/sites/default/admin/downloads/telec/apofaseis_eett/kanonistikes_apofaseis_eett/AP750-002.pdf

38 Βλ. .Καράκωστας, Δίκαιο & Ίντερνετ Νομικά Ζητήματα του Διαδικτύου, σ. 31, Εκδόσεις Σάκουλας, 2003.

39 Βλ. Απόφαση Δικαστηρίου Διαιτησίας της Τσεχίας, όπου μέλος της Επιτροπής ήταν ο Απόστολος Άνθιμος, σχετικά με το domain "Panathinaikos", https://eu.adr.eu/adr/decisions/decision.php?dispute_id=4450

Η ΕΕΤΤ **εποπτεύει** και **ελέγχει** την εφαρμογή του Κανονισμού. Επιπλέον εποπτεύει μεταξύ άλλων την λειτουργία του μητρώου, που τηρεί το Ινστιτούτο Πληροφορικής του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας (ΙΤΕ-ΙΠ)⁴⁰, και είναι αρμόδια σε πρώτη φάση για την επίλυση των σχετικών διαφορών. Όσο αυξάνεται η σημασία του ονόματος χώρου, τόσο μεγαλύτερη είναι και η ανάγκη για την νομική του προστασία. Μια βασική αρχή που διέπει την καταχώριση και εκχώριση ονομάτων, είναι εκείνη της **χρονικής προτεραιότητας (άρθ. 7 παρ. 1 Κανονισμού)**. Ο διάσημος τραγουδιστής Bruce Springsteen έχασε ένα domain με το όνομά *bruce springsteen.com*⁴¹, επειδή κάποιος άλλος είχε προλάβει να το κατοχυρώσει πριν από αυτόν.

Αναφορικά με την καταχώριση σε κοινοτικό επίπεδο συναντούμε το **EURID**⁴² (*European Registry of Internet Domain Names*), που είναι το μητρώο που διαχειρίζεται τον .eu τομέα ανώτατου επιπέδου κωδικού χώρας (.eu TLD), και λειτουργεί ως μη κερδοσκοπικός οργανισμός με έδρα το Βέλγιο και περιφερειακά γραφεία στην Τσεχία, την Ιταλία και την Σουηδία. Ο **ICANN**⁴³ (*Internet Corporation for Assigned Names and Numbers*) εδρεύει στις Ηνωμένες Πολιτείες και δραστηριοποιείται επίσης ως μη κερδοσκοπικός οργανισμός με αρμοδιότητα διαχείρισης ονομάτων χώρου σε διεθνές επίπεδο.

Σε μια υπόθεση από την Ελλάδα, και συγκεκριμένα στην απόφαση της ΕΕΤΤ **570/86/2010**⁴⁴, που αφορά σε **διαγραφή ονόματος χώρου που αποτελεί παραφορά γνωστού σήματος**, η **Google** στράφηκε κατά του δικαιούχου του domain **google.gr**, ζητώντας από την ΕΕΤΤ να το διαγράψει. Οι λόγοι διαγραφής που επικαλέστηκε η Google ήταν, ότι η καταχώριση του ονόματος αυτού είχε γίνει με προφανή *κακοπιστία*, προσέβαλε τα *δικαιώματά* της επί της *επωνυμίας* και επί των *σημάτων* της ως εταιρείας παγκοσμίου φήμης, και μέσω της παραποίησης της ιστοσελίδας που ήταν αναρτημένη στο *google.gr*, προκαλούσε στους επισκέπτες αυτής την εσφαλμένη εντύπωση, ότι σχετίζεται με την *Google*, εκμεταλλευόμενη με *αθέμιτο τρόπο* την φήμη της. Η ΕΕΤΤ δέχθηκε τους ισχυρισμούς της *Google*, και αποφάσισε τη διαγραφή του ονόματος *google.gr*, επειδή, όπως σημειώνεται στην απόφαση, **«είναι προφανές, ότι το μικρό τυπογραφικό λάθος μεταξύ του επίδικου ονόματος χώρου (google.gr) και του κατοχυρωμένου από την αιτούσα ονόματος χώρου**

40 <https://grweb.ics.forth.gr/public/>

41 <http://www.wipo.int/amc/en/domains/decisions/html/2000/d2000-1532.html>

42 <http://www.eurid.eu/>

43 <https://www.icann.org/>

44 Δημοσιευμένη στο ΔΙΜΕΕ, Τεύχος 1/2011, σημ. Σ.Τάσσης, σ. 134 επ.

(google.gr) και η διαφοροποίηση με τα κατοχυρωμένα σήματα της αιτούσας, αποτελεί παραφορά των σημάτων της κατά τρόπο που προκαλεί σύγχυση στο καταναλωτικό κοινό και στους χρήστες του διαδικτύου». Η απόφαση αυτή είναι ένα παράδειγμα του φαινομένου του **κυβερνοσφετερισμού (cybersquatting)**, της κατοχύρωσης δηλαδή ενός ονόματος χώρου που μοιάζει με υπάρχον σήμα, ή είναι ίδιο αλλά καταχωρείται με διαφορετική κατάληξη τρίτου επιπέδου, ή καταχωρείται σε διαφορετική γλώσσα⁴⁵, με σκοπό να επωφεληθεί το παρόμοιο όνομα χώρου από τα λάθη στην πληκτρολόγηση του επιθυμητού ονόματος χώρου (**typosquatting**).

- **Κυριότερα σημεία διαδικασίας καταχώρισης ονομάτων χώρου με κατάληξη .gr σύμφωνα με τον καινούριο Κανονισμό της ΕΕΤΤ⁴⁶.**

Όνομα χώρου (domain name) = Ένα *αλφαριθμητικό στοιχείο* το οποίο *εκχωρείται προς χρήση* σε ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο με σκοπό την χρήση, από το συγκεκριμένο πρόσωπο ή με την συναίνεσή του, πρωτοκόλλων ή υπηρεσιών του διαδικτύου. Ειδικά στην περίπτωση Ονομάτων Χώρου με ελληνικούς χαρακτήρες, το εκχωρούμενο Όνομα Χώρου δύναται να μην συμφωνεί με την μορφή του σε λατινικούς χαρακτήρες, όπως αυτή χρησιμοποιείται στα αρχεία ζώνης λόγω της τεχνικής απεικόνισης που απαιτεί το σύστημα DNS⁴⁷.

Σύνθεση Ονομάτων Χώρου .gr:

➔ **2 – 63** χαρακτήρες, δεν συμπεριλαμβάνεται η κατάληξη .gr και οι καταλήξεις των κοινόχρηστων ονομάτων χώρου δευτέρου επιπέδου με κατάληξη .gr .

➔ Αποτελούνται είτε από αλφαριθμητικούς χαρακτήρες του **λατινικού** αλφαβήτου [A-Z, a-z,09] και τους ειδικούς χαρακτήρες [-], [.] , π.χ. www.onoma.gr .

➔ Είτε από αλφαριθμητικούς χαρακτήρες του **ελληνικού** αλφαβήτου [Α-Ω, α-ω, 0-9] και τους ειδικούς χαρακτήρες [-], [.] , π.χ. www.ovoμα.gr .

➔ **Δεν υποστηρίζονται** Ονόματα Χώρου με κατάληξη .gr με **ταυτόχρονη χρήση** αλφαριθμητικών χαρακτήρων **του λατινικού και του ελληνικού**

45 Βλ. σημ. *Τάση*, ΔΙΜΕΕ, Τεύχος 1/2011, σ. 134 επ.

46 http://www.eett.gr/opencms/export/sites/default/admin/downloads/telec/apofaseis_eett/kanonistikes_apofaseis_eett/AP750-002.pdf

47 http://el.wikipedia.org/wiki/Domain_Name_System

αλφαβήτου στο ίδιο επίπεδο, π.χ. www.ono-μα.gr .

➔ Ο αλφαριθμητικός ελληνικός χαρακτήρας [ς] αποτελεί **διαφορετικό χαρακτήρα** από τον αλφαριθμητικό ελληνικό χαρακτήρα [σ].

➔ **Δεν υπάρχει διαφοροποίηση** μεταξύ των μικρών ή κεφαλαίων λατινικών χαρακτήρων, καθώς και μεταξύ των μικρών ή κεφαλαίων άτονων ή τονισμένων ελληνικών χαρακτήρων.

Ομόγραφα Ονόματα Χώρου

➔ Ομόγραφα (μοιάζουν οπτικά) με εκχωρηθέν όνομα χώρου με κατάληξη .gr, **δεσμεύονται αυτόματα** για το Φορέα του, και ενεργοποιούνται κατόπιν υποβολής από αυτόν δήλωσης ενεργοποίησης που υποβάλλεται στο Μητρώο, π.χ. www.eett.gr – www.εεττ.gr .

Κοινόχρηστα Ονόματα Χώρου

➔ Σκοπός η διευκόλυνση της αναζήτησης στο Διαδίκτυο, μέσω της καθιέρωσης σημείων αναγνωριστικών της ιδιότητας συγκεκριμένου Φορέα Ονόματος με κατάληξη .gr και της κατηγοριοποίησής τους.

➔ Ουδείς αποκτά αποκλειστικό δικαίωμα επί αυτών.

➔ Καθορίζονται από την ΕΕΤΤ.

➔ **.com.gr** : δικαιούνται όσοι ασκούν **εμπορική δραστηριότητα**.

➔ **.edu.gr** : δικαιούνται **εκπαιδευτικοί οργανισμοί**.

➔ **.net.gr** : δικαιούνται οι **πάροχοι υπηρεσιών Διαδικτύου** (Internet Service Providers – ISPs) **και πάροχοι δικτύων**.

➔ **.org.gr** : δικαιούνται **μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί**.

➔ **.gov.gr** : δικαιούνται **κυβερνητικοί οργανισμοί**.

Δικαίωμα επί Ονομάτων Χώρου με κατάληξη .gr

➔ Συνίσταται αποκλειστικά και μόνο στην απόκτηση από το Φορέα του Ονόματος Χώρου με κατάληξη .gr **αποκλειστικού δικαιώματος δέσμευσης και χρήσης** (όχι ιδιοκτησία) των συγκεκριμένων αλφαριθμητικών στοιχείων που έχουν δηλωθεί στη Δήλωση Καταχώρισης.

➔ Το δικαίωμα αποκλειστικής χρήσης διαρκεί για **δύο (2) χρόνια**, ενώ το δικαίωμα δέσμευσης διαρκεί για επιπλέον **δεκαπέντε (15) ημέρες**.

➔ Ο Φορέας διατηρεί το αποκλειστικό δικαίωμα υποβολής **δήλωσης**

ανανέωσης του συγκεκριμένου Ονόματος Χώρου, καθώς και για τις δεσμευμένες μορφές του **μέχρι και την πάροδο δεκαπέντε (15) ημερών** από την ημερομηνία λήξης του δικαιώματος αποκλειστικής χρήσης επί του Ονόματος Χώρου. Μετά την πάροδο των δεκαπέντε ημερών, το Όνομα Χώρου διατίθεται προς καταχώριση **από οποιονδήποτε ενδιαφερόμενο**.

➔ Το δικαίωμα επί του Ονόματος Χώρου με κατάληξη .gr **αποκτάται από την εκχώρησή** του σύμφωνα με τον Κανονισμό, **ανατρέχει όμως στο χρόνο υποβολής της Δήλωσης Καταχώρισης** στο Μητρώο της ΕΕΤΤ.

➔ **Δικαιώματα επί διακριτικών γνωρισμάτων** επιχειρήσεων (φυσικών ή νομικών προσώπων), προϊόντων ή υπηρεσιών ή **δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας** δεν περιορίζονται σε τίποτα από τις διατάξεις του Κανονισμού.

Παράδειγμα: Απόφαση 637/1999 ΜΠΡ ΣΥΡ (Μονομελούς Πρωτοδικείου Σύρου)

Αίτηση λήψης **ασφαλιστικών μέτρων (= προσωρινής δικαστικής προστασίας λόγω επείγουσας περίπτωσης)** κατά ελληνικής ιστοσελίδας επιχείρησης ηλεκτρονικού βιβλιοπωλείου με τις ηλεκτρονικές διευθύνσεις "amazon.gr" και "amazon.com.gr". Κρίθηκε, ότι η χρήση της ανωτέρω ηλεκτρονικής διευθύνσεως με την ανωτέρω ένδειξη "amazon" από τον καταναλωτή προκαλεί σ' αυτόν οπωσδήποτε **σύγχυση**, και αποτελεί πράξη **αθέμιτου ανταγωνισμού**. Η ένδειξη "amazon" έχει κατατεθεί ως σήμα σε πολλές χώρες του εξωτερικού, μεταξύ των οποίων και στην Ελλάδα, και έτσι πλέον η ένδειξη "amazon.com" αποτελεί τόσο την επωνυμία της όσο και τον διακριτικό της τίτλο. ... Η ομοιότητα της ενδείξεως των καθών με την ένδειξη της αιτούσας είναι τόσο οπτική όσο και ηχητική οπότε προκύπτει πρόθεση των καθών να εκμεταλλευθούν τη σύγχυση που πράγματι επέρχεται με την αθέμιτη χρησιμοποίηση του ως άνω διακριτικού τίτλου προκειμένου να αυξήσουν τις δικές τους πωλήσεις σε βάρος των συμφερόντων της αιτούσας και της καλής φήμης κατά παράβαση των χρηστών ηθών και της καλής πίστης.

Η παραπάνω απόφαση βασίστηκε μεταξύ άλλων και στο δικαίωμα της προστασίας της προσωπικότητας, η οποία στο ελληνικό δίκαιο περιέχεται στο άρθρο 57 του Αστικού Κώδικα:

Προστασία προσωπικότητας = άρθρο 57 Αστικού Κώδικα

«Όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να **αρθεί η προσβολή** και να **μην επαναληφθεί στο μέλλον**. Αν η προσβολή αναφέρεται στην προσωπικότητα προσώπου

που έχει πεθάνει, το δικαίωμα αυτό έχουν ο σύζυγος, οι κατιόντες, οι ανιόντες, οι αδελφοί και οι κληρονόμοι του από διαθήκη».

Η διαδικασία καταχώρισης διέπεται από την αρχή της **χρονικής προτεραιότητας (first-come first-served principle)**, η οποία διασφαλίζεται μόνο με την **πρωτοκόλληση** των δηλώσεων καταχώρισης από το Μητρώο και όχι με την υποβολή τους στον Καταχωρητή. Αφού γίνει επιλογή ενός κατάλληλου ονόματος, γίνεται έλεγχος διαθεσιμότητας από τον ενδιαφερόμενο στο **Web Whois**, (<https://grweb.ics.forth.gr/public/whois.jsp?lang=el>), αλλά και έλεγχος ως προς την ύπαρξη η μη προηγούμενων δικαιωμάτων τρίτων (δηλαδή σήματος, διακριτικού τίτλου, επωνυμίας επιχείρισης κλπ.), γιατί κατά την αίτηση καταχώρισης συνυποβάλλεται υποχρεωτικά υπεύθυνη δήλωση, ότι **δεν παραβιάζονται δικαιώματα τρίτων**.

Στη συνέχεια επιλέγεται ένας **Καταχωρητής** από την λίστα Καταχωρητών την οποία τηρεί, δημοσιεύει και κατά καιρούς τροποποιεί η ΕΕΤΤ⁴⁸, στον οποίον και υποβάλλεται η αίτηση εκχώρησης. Η εκχώρηση μπορεί να γίνει μόνο **προς ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο**, ελληνικό ή αλλοδαπό, ανεξάρτητα από την εγκατάστασή του στην Ελλάδα, ενώ **δεν υφίσταται περιορισμός ως προς τον αριθμό** των Ονομάτων Χώρου με κατάληξη .gr που είναι δυνατόν να εκχωρηθούν σε ένα πρόσωπο. Σημειωτέον, ότι **ο κανονισμός δεν απαγορεύει (άρθρο 17 παρ. 25) ο καταχωρητής να είναι και καταχωρούμενος, αυτό όμως μπορεί να γίνει μόνο αν τα ονόματα χώρου με κατάληξη .gr είναι για δική του χρήση. Σε κάθε περίπτωση ο καταχωρητής δεν πρέπει να κάνει κατάχρηση του δικαιώματος αυτού, επιδιώκοντας την εκχώρηση στον ίδιο αδικαιολόγητα μεγάλου αριθμού ονομάτων χώρου με κατάληξη .gr**.

Η Δήλωση Καταχώρισης συνοδεύεται υποχρεωτικά από την **υπεύθυνη δήλωση** του Καταχωρούμενου μεταξύ άλλων, ότι όσα δηλώνει είναι ακριβή και αληθή, και ότι στην έκταση που δύναται να γνωρίζει με το εν λόγω όνομα χώρου με κατάληξη .gr δεν παραβιάζονται δικαιώματα τρίτων. Ο Καταχωρητής **γνωστοποιεί** εντός μιας εργάσιμης ημέρας τα στοιχεία της Δήλωσης Καταχώρισης στο Μητρώο, το οποίο δίνει αυτόματα με την υποβολή της **αριθμό πρωτοκόλλου**, όπου αναφέρεται η ημερομηνία, ώρα και λεπτό της ώρας, υποβολής της Δήλωσης Καταχώρισης, βάσει των οποίων **τεκμαίρεται** και η χρονική προτεραιότητα. Στην συνέχεια το Μητρώο **κοινοποιεί** τα στοιχεία αυτά στον Καταχωρητή, ο οποίος με την σειρά του **εντός μιας εργάσιμης ημέρας**

48 http://www.eett.gr/opencms/opencms/EETT/Electronic_Communications/DomainNames/search.html?cat=kat

υποχρεούται να δώσει στον Καταχωρούμενο **αποδεικτικό κατάθεσης** της Δήλωσης Καταχώρισης. Εφόσον η δήλωση δεν κριθεί ανυπόστατη (άρθρο 8), το Όνομα Χώρου **ενεργοποιείται προσωρινά**, και **εκχωρείται (οριστική ενεργοποίηση)** εντός έξι (6) ημερών. Οι ανυπόστατες Δηλώσεις Καταχώρισης **απορρίπτονται** και **δεν παράγουν καμία έννομη συνέπεια**. Λόγοι απόρριψης μπορεί να αποτελέσουν η έλλειψη πληρότητας της αίτησης, ή η προηγούμενη εκχώρηση σε άλλο πρόσωπο όμοιου Ονόματος Χώρου κλπ. Η εκχώρηση, που όπως είπαμε παραπάνω διαρκεί για **δύο (2) χρόνια**, μπορεί να **ανανεώνεται διαρκώς** για αλληπάλληλες περιόδους εκχώρησης.

Ο Κανονισμός προβλέπει **περιοριστικά** τους **λόγους διαγραφής** εκχωρηθέντος Ονόματος Χώρου, και ειδικότερα η διαγραφή είναι δυνατή **αν το ζητήσει ο φορέας του ονόματος, αυτεπάγγελα, ή μετά από καταγγελία τρίτου που έχει έννομο συμφέρον**, στις εξής περιπτώσεις⁴⁹:

➔ Αν η Δήλωση Καταχώρησης **δεν ήταν ακριβής** (δεν προκύπτει η ταυτότητα του Φορέα/ψευδές περιεχόμενο υπεύθυνης δήλωσης) .

➔ Εάν το μεταβλητό πεδίο Ονόματος Χώρου είναι ταυτόσημο ή παρόμοιο σε βαθμό που προκαλεί **σύγχυση** με όνομα για το οποίο υφίσταται δικαίωμα βάσει εθνικής ή κοινοτικής νομοθεσίας και το εν λόγω Όνομα Χώρου με κατάληξη .gr καταχωρήθηκε από φορέα, ο οποίος **δεν έχει δικαιώματα ή έννομο συμφέρον** επί του ονόματος ή/και καταχωρήθηκε και χρησιμοποιείται με **κακή πίστη**.

➔ Εάν συντρέχει λόγος που **δεν θα επέτρεπε την εκχώρηση σύμφωνα με το άρθρο 8** (ανυπόστατες δηλώσεις καταχώρισης), εκτός εάν η εκχώρηση είχε γίνει μέχρι και την 30-12-2002.

➔ **Μη συμμόρφωση** με την υποχρέωση περί δήλωσης μεταβολής στοιχείων εκχώρησης (π.χ. διεύθυνση Φορέα), και **παράλειψη κοινοποίησης οποιασδήποτε μεταβολής εντός τριάντα (30) ημερών** μετά την προσωρινή απενεργοποίηση.

➔ Αν η **Δήλωση Καταχώρησης** έγινε **κατά παράβαση των αρχών της καλής πίστης**, εκτός εάν η εκχώρηση του Ονόματος Χώρου έχει γίνει μέχρι και την 30-12-2002.

➔ Αν ο Φορέας έχει προβεί σε **χρήση η οποία αντιβαίνει στις αρχές της καλής πίστης** ή είναι **κακόπιστη**.

➔ Εάν ο Φορέας είναι **νομικό πρόσωπο** (π.χ. εταιρεία) και **λυθεί**.

➔ Εάν ο Φορέας είναι **φυσικό πρόσωπο** και **αποβιώσει**, εφόσον οι νόμιμοι κληρονόμοι ή εκτελεστές της διαθήκης δεν ζητήσουν εντός δώδεκα (12)

49 Βλ. άρθρο 10 Κανονισμού Διαχείρισης και Εκχώρησης Ονομάτων Χώρου με κατάληξη .gr, EETT.

μηνών τη μεταβίβαση του Ονόματος.

➔ Εάν ο Φορέας που είναι **νομικό πρόσωπο παύει να υφίσταται**, και ο νέος Φορέας **δεν ζητήσει εντός έξι (6) μηνών την μεταβίβαση** του Ονόματος στον νέο Φορέα.

➔ Εάν το Όνομα Χώρου **αποτελεί σημείο και επίσημα του Ελληνικού κράτους και των λοιπών κρατών** ή /και **διεθνών οργανισμών** ή/και άλλων **διεθνών οντοτήτων**, καθώς και **σημείο μεγάλης συμβολικής σημασίας**, ιδίως θρησκευτικά σύμβολα και λέξεις.

➔ Εάν αντίκειται στη δημόσια τάξη και τα χρηστά ήθη.

➔ Μετά από **απόφαση δικαστηρίου** ή **διαιτητικού οργάνου** εκτελεστή στην Ελλάδα, με την οποία **διατάσσεται η διαγραφή**.

Όπως μπορεί να γίνει αντιληπτό από τα παραπάνω, η συνδρομή των λόγων διαγραφής ενός domain δεν ελέγχεται οπωσδήποτε κατά την εκχώρηση, όπου η ΕΕΤΤ στις περισσότερες περιπτώσεις δεν είναι σε θέση να γνωρίζει πχ. την ενδεχόμενη σύγκρουση με δικαιώματα τρίτων ή την κακοπιστία της Δήλωσης Καταχώρισης. Συνεπώς η διαγραφή σημαίνει με άλλα λόγια, ότι **μπορεί να ζητηθεί νομική προστασία και μετά την εκχώρηση ενός domain**, είτε από τον δικαιούχο Φορέα του Ονόματος Χώρου, είτε από τρίτον που έχει έννομο συμφέρον. Αρμόδια για επίλυση διαφορών σχετικά με Ονόματα Χώρου με κατάληξη .gr είναι κατά κύριο λόγο η **ΕΕΤΤ** και τα **Ελληνικά Δικαστήρια**. Για τα **Κοινοτικά Ονόματα χώρου** με κατάληξη **.eu** προβλέπεται **Διαδικασία Εναλλακτικής Επίλυσης Διαφορών** (ΕΕΔ, στα αγγλικά *ADR, Alternative Dispute Resolution*)⁵⁰ ενώπιον του κέντρου ΕΕΔ για το .eu, δηλαδή του **Κέντρου Διαιτησίας της Τσεχίας** στην Πράγα *CAC*⁵¹ (*Czech Arbitration Court*). Ένα ακόμη Κέντρο Επίλυσης Διαφορών Ονομάτων Χώρου είναι αυτό του **WIPO**⁵², δηλαδή του **Παγκόσμιου Οργανισμού για την Πνευματική Ιδιοκτησία** (*World Intellectual Property Organization*). Ως παράδειγμα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε την προσφυγή της ομάδας του Παναθηναϊκού στο Κέντρο Διαιτησίας της Τσεχίας για το Όνομα Χώρου **panathinaikos.eu**⁵³, το οποίο είχε προλάβει να κατοχυρώσει μια άλλη ελληνική εταιρεία, χωρίς όμως να το χρησιμοποιεί. Ο καταγγέλλων στην περίπτωση αυτή Παναθηναϊκός επικαλέστηκε «προγενέστερα δικαιώματα» με βάση τα κατοχυρωμένα εμπορικά σήματα, την επωνυμία και τα διακριτικά του γνωρίσματα, καθώς και κίνδυνο σύγχυσης, κακή

50 Βλ. άρθρο 22 του Κανονισμού (ΕΚ) 874/2004, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004R0874-20150416&rid=1>

51 <http://www.adr.eu/>

52 <http://www.wipo.int/amc/en/domains/>

53 https://eu.adr.eu/adr/decisions/decision.php?dispute_id=4450

πίστη, λόγω κερδοσκοπικής και καταχρηστικής καταχώρισης, και έλλειψη εννόμου συμφέροντος του αντιδίκου του. Το αποτέλεσμα της διαδικασίας ήταν να ακυρωθεί η αρχική απόφαση του EURID, και να μεταβιβαστεί το επίδικο όνομα τομέα "PANATHINAIKOS" στον Παναθηναϊκό.

Περαιτέρω σύμφωνα με τον Κανονισμό είναι δυνατή η **μεταβολή των στοιχείων εκχώρησης**, η **μεταβίβαση** ονομάτων χώρου με κατάληξη .gr, καθώς και η **αλλαγή Καταχωρητή**. Ο Κανονισμός προβλέπει επίσης τις προϋποθέσεις λειτουργίας και τις **υποχρεώσεις του Μητρώου, και των Καταχωρητών**, για τους οποίους ειδικότερα προβλέπει ότι, *«Οι σχέσεις των Καταχωρητών με τους αιτούντες και τους άλλους Καταχωρητές διέπονται από τις αρχές της καλής πίστης και των χρηστών ηθών και από το γενικότερο πνεύμα του παρόντος Κανονισμού, της νομοθεσίας περί ανταγωνισμού και της προστασίας των καταναλωτών και προστασίας προσωπικών δεδομένων⁵⁴»*.

Τέλος αναφορικά με το ζήτημα των προσωπικών δεδομένων, που θα μας απασχολήσει στην επόμενη θεματική μας, ο Κανονισμός προβλέπει, ότι τα προσωπικά δεδομένα των **φυσικών προσώπων** Φορέων Ονομάτων Χώρου, σε αντίθεση με εκείνα των νομικών προσώπων, **δεν δημοσιοποιούνται ούτε κοινοποιούνται σε τρίτους**, παρά μόνο **με εισαγγελική παραγγελία**, κατόπιν αιτήματος αρμόδιας ελεγκτικής αρχής, ή κατόπιν εκδόσεως σχετικής αποφάσεως της ΕΕΤΤ και υποβολής σχετικής αιτήσεως, στην τελευταία περίπτωση όμως μόνο εφόσον οι Φορείς Ονομάτων φυσικά πρόσωπα **δεν έχουν αρνηθεί ρητά την δημοσιοποίησή τους⁵⁵**. Άλλωστε οι Καταχωρητές *«συγκεντρώνουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα προσώπων που υποβάλλουν δηλώσεις καταχώρισης Ονομάτων Χώρου με κατάληξη .gr ή δηλώσεις άλλων πράξεων επί Ονόματος Χώρου με κατάληξη .gr μόνο στο βαθμό που αυτά είναι **απαραίτητα** για την επεξεργασία των Δηλώσεων αυτών. Η συλλογή ή επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για άλλους σκοπούς **απαγορεύεται, χωρίς τη συγκατάθεση του ενδιαφερόμενου προσώπου, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία⁵⁶»***.

54 Βλ. άρθρο 17 παρ. 1 του Κανονισμού Διαχείρισης και Εκχώρησης Ονομάτων Χώρου με κατάληξη .gr, ΕΕΤΤ.

55 Βλ. άρθρο 21 παρ. 1-5 του Κανονισμού Διαχείρισης και Εκχώρησης Ονομάτων Χώρου με κατάληξη .gr, ΕΕΤΤ.

56 Βλ. άρθρο 21 παρ. 6 του Κανονισμού Διαχείρισης και Εκχώρησης Ονομάτων Χώρου με κατάληξη .gr, ΕΕΤΤ.

Προσωπικά Δεδομένα – Απόρρητο Επικοινωνιών

Υψηλή από το βιβλίο «Ζητήματα από το ΔΙΚΑΙΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ», Ευγενία Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου: Μέρος Α' Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και νομική προστασία τους, σ. 21-54.

Εισαγωγή

Μέσω του διαδικτύου έχουμε αποκτήσει εύκολα και γρήγορα πρόσβαση σε μεγάλο όγκο πληροφοριών. Όπως καταγράφεται σε μια έκθεση της Διεθνούς Ένωσης Τηλεπικοινωνιών (ITU)⁵⁷ ο αριθμός των χρηστών του διαδικτύου αναμένεται να ανέλθει μέχρι το τέλος του 2015 στα 3,2 δισεκατομμύρια, ενώ έως το τέλος του τρέχοντος έτους θα υπάρχουν πάνω από 7 δισεκατομμύρια συνδρομές κινητής τηλεφωνίας παγκοσμίως. Οι αριθμοί είναι αρκετοί για να καταδείξουν τον συλλογισμό, ότι παράλληλα με την διείσδυση στο διαδίκτυο αυξάνονται δυνητικά οι απειλές και για την **ιδιωτικότητα**. Η συζήτηση για τα **ατομικά δικαιώματα** και τα **προσωπικά δεδομένα** στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες αποτελεί τμήμα του ευρύτερου προβληματισμού για τον ρόλο του διαδικτύου, την ελευθερία έκφρασης απέναντι στον έλεγχο ή την απαγόρευση πρόσβασης, αλλά και την ευθύνη των παρόχων απέναντι στην ευθύνη της πολιτείας.

Παράδειγμα: Απόφαση 11339/2012 ΜΠρΑθ

Με την υπ' αριθμ. **11339/2012**⁵⁸ απόφασή του το **Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών** με αφορμή μια αίτηση λήψης ασφαλιστικών μέτρων διέταξε την μηχανή αναζήτησης **Google**, να παύσει στο μέλλον να συσχετίζει το όνομα δημοσιογράφου με προσβλητικούς χαρακτηρισμούς και σχόλια. Η υπόθεση αναφέρεται στην υπηρεσία αυτόματης συμπλήρωσης (**autocomplete/suggest**) της εν λόγω μηχανής αναζήτησης, η οποία «δημιουργείται με τη βοήθεια μαθηματικού αλγορίθμου που εμφανίζει τις συσχετιζόμενες λέξεις ανάλογα με τη συχνότητα αναζήτησης από τους χρήστες, σε παγκόσμιο επίπεδο. Με αυτόν τον τρόπο, ο ίδιος μηχανισμός έρευνας υποδεικνύει στον χρήστη το αποτέλεσμα που πιθανολογείται ότι τον ενδιαφέρει⁵⁹».

57 <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/facts/ICTFactsFigures2015.pdf>

58 Βλ. 11339/2012 ΜΠΡ ΑΘ (ΑΣΦ), Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών Νόμος.

59 Γιαννόπουλος, «Η ευθύνη των μηχανισμών αναζήτησης για τις υπηρεσίες υπόδειξης (suggest) και αυτόματης συμπλήρωσης (autocomplete). Σχολιασμός της απόφασης ΜπρΑθ 11339/2012, ΔΙΜΕΕ2/2013, σ. 168.

Η ως άνω απόφαση βασίστηκε στο άρθρο **17 του ΠΔ 131/2003**⁶⁰, το οποίο και «εφήρμωσε πρωτοποριακά», όπως σημειώνει ο καθηγητής Γιαννόπουλος⁶¹, και το οποίο προβλέπει ότι,

Άρθρο 17 ΠΔ 131/2003 (άρθρο 18 της Οδηγίας για το Ηλεκτρονικό Εμπόριο⁶²):

Εφόσον πιθανολογείται προσβολή δικαιωμάτων προερχομένων από τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας, το Μονομελές Πρωτοδικείο διατάσσει ως ασφαλιστικό μέτρο οποιοδήποτε πρόσφορο μέτρο, ιδίως τη συντηρητική κατάσχεση των αντικειμένων που κατέχονται από τον καθ' ου ή από τρίτον και αποτελούν μέσο τέλεσης ή προϊόν ή απόδειξη της προσβολής. Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζεται υποχρεωτικά το άρθρο 687 παρ. 1 του Κ. Πολ. Δ. Και χορηγείται υποχρεωτικά προσωρινή διάταξη κατά το άρθρο 691 παρ. 2 του Κ.Πολ.Δ.

Το δικαστήριο στη συγκεκριμένη υπόθεση δέχτηκε, ότι, εκτός από τον κάτοχο-διαχειριστή ενός διαδικτυακού ημερολογίου (*blog*) και τον χρήστη του (*blogger*), και ο πάροχος υπηρεσιών (μηχανή) αναζήτησης, εν προκειμένω η εταιρεία *Google*, **έχει ευθύνη για το περιεχόμενο στο βαθμό που διαθέτει τα μέσα να ελέγχει και να διαγράφει προσβλητικά για τρίτα άτομα σχόλια**⁶³. Επίσης απέρριψε τον ισχυρισμό της *Google* **περί ελλείψεως διεθνούς δικαιοδοσίας** (ότι δηλαδή τα ελληνικά δικαστήρια δεν είναι αρμόδια, επειδή η έδρα της *Google* αλλά και η γεωγραφική εγκατάσταση της τεχνολογικής και δικτυακής της υποδομής, *H/Y, servers* κ.λ.π., βρίσκονται στην έδρα της στην Καλιφόρνια των ΗΠΑ), αφού η *Google* **διατηρεί εγκατάσταση δραστηριότητας στην Ελλάδα**, και επιπλέον στους όρους παροχής υπηρεσιών της που είναι αναρτημένοι στην ιστοσελίδα της, **αναγνωρίζει τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων της χώρας όπου έλαβαν χώρα διενέξεις σχετικά με τους όρους αυτούς**⁶⁴.

Στο ερώτημα, λοιπόν, **εάν μπορεί η νομιμότητα στο Internet να καθορίζεται από την ηλεκτρονική πλειοψηφία**, σχολιάζοντας την παραπάνω απόφαση ο καθηγητής Γιαννόπουλος πολύ εύστοχα καταλήγει⁶⁵, **«Οι πάροχοι,**

60 http://www.et.gr/idoocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wFalhF2BrTT7HdtvSoClrL8C7zJqgnbkUV5MXD0LzOTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6f pVZ6Lx3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LIdQ163nV9K--td6SlibVOs7KAnJphurMLRNAK4-ibfAWSpFgOTdKdcMenHdk1

61 Γιαννόπουλος, «Η ευθύνη των μηχανισμών αναζήτησης για τις υπηρεσίες υπόδειξης (*suggest*) και αυτόματης συμπλήρωσης (*autocomplete*). Σχολιασμός της απόφασης ΜπρΑθ 11339/2012, ΔΙΜΕΕ2/2013, σ. 168.

62 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:178:0001:0016:EL:PDF>

63 Βλ. 11339/2012 ΜΠΡ ΑΘ (ΑΣΦ), Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών Νόμος.

64 Βλ. 11339/2012 ΜΠΡ ΑΘ (ΑΣΦ), Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών Νόμος.

65 Γιαννόπουλος, «Η ευθύνη των μηχανισμών αναζήτησης για τις υπηρεσίες υπόδειξης (*suggest*) και αυτόματης συμπλήρωσης (*autocomplete*). Σχολιασμός της απόφασης ΜπρΑθ 11339/2012, ΔΙΜΕΕ2/2013, σ. 168.

όπως αναγνωρίζει και η ελληνική απόφαση, έχουν αποκτήσει πλέον στο συμμετοχικό διαδίκτυο ρόλο οιονεί θεματοφύλακα/κλειδοκράτορα. Υπ' αυτή την ιδιότητα, οφείλουν να υπερασπίζονται τα ατομικά δικαιώματα των χρηστών και να μην δέχονται να θίγεται η νομιμότητα είτε από ένα τυχαίο ηλεκτρονικό δημοψήφισμα, είτε από μία τεχνικού χαρακτήρα συγκυριακή ηλεκτρονική πλειοψηφία⁶⁶».

Δικαίωμα στη λήθη/Right to be forgotten

Το 2010 ένας Ισπανός πολίτης υπέβαλε καταγγελία στην εθνική Αρχή Προστασίας Δεδομένων κατά μιας εφημερίδας, και κατά της μηχανής αναζήτησης *Google*, επειδή θεωρούσε, ότι η εμφάνιση στην αναζήτηση με το όνομά του πληροφοριών για πλειστηριασμούς ακίνητων κατόπιν κατάσχεσης του λόγω κοινωνικοασφαλιστικών οφειλών, τις οποίες όμως είχε ήδη ρυθμίσει, **προσέβαλλε το δικαίωμα του στην ιδιωτικότητα⁶⁷**. Η υπόθεση έφτασε στα ισπανικά δικαστήρια, τα οποία με την σειρά τους υπέβαλαν προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁶⁸, ζητώντας από αυτό να διευκρινίσει:

α) Εάν η ευρωπαϊκή οδηγία 95/46⁶⁹ έχει εφαρμογή σε μηχανές αναζήτησης, όπως η *Google*.

β) Εάν έχει εφαρμογή το ευρωπαϊκό δίκαιο (οδηγία) στην *Google Ισπανίας*, δεδομένου ότι ο server όπου γινόταν η επεξεργασία δεδομένων βρισκόταν στις Ηνωμένες Πολιτείες.

γ) Εάν ένα πρόσωπο έχει το δικαίωμα να ζητήσει την απαγόρευση πρόσβασης στα προσωπικά του δεδομένα μέσω μιας μηχανής αναζήτησης (**δικαίωμα στην λήθη/right to be forgotten**).

Σε μια απόφαση σταθμό για τα προσωπικά δεδομένα, αυτήν της **13ης Μαΐου του 2014⁷⁰** το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο απάντησε, ότι ακόμη και αν ο server μιας εταιρίας που επεξεργάζεται δεδομένα βρίσκεται εκτός Ευρώπης, η ευρωπαϊκή νομοθεσία **έχει εφαρμογή** στις μηχανές αναζήτησης, εάν αυτές έχουν ιδρύσει σε ορισμένο κράτος μέλος **υποκατάστημα ή εγκατάσταση** που έχει ως σκοπό την προώθηση και την πώληση **διαφημιστικού χώρου**, που

66 Γιαννόπουλος, «Η ευθύνη των μηχανισμών αναζήτησης για τις υπηρεσίες υπόδειξης (*suggest*) και αυτόματης συμπλήρωσης (*autocomplete*). Σχολιασμός της απόφασης ΜπρΑθ 11339/2012, ΔΙΜΕΕ2/2013, σ. 168.

67 http://ec.europa.eu/justice/data-protection/files/factsheets/factsheet_data_protection_en.pdf

68 Βλ. παραπάνω για «προδικαστική παραπομπή», σελ. 16.

69 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31995L0046&from=EL>

70 http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d0f130d5b6c0ef0cfcc34664af65824af1275c09_e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4OaNmNe0?text=&docid=152065&pageIndex=0&doclang=EL&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=433471

διατίθεται από την μηχανή αναζήτησης, και που ασκεί **δραστηριότητα κατευθυνόμενη προς τους κατοίκους** του εν λόγω κράτους μέλους. Περαιτέρω δε το δικαστήριο είχε την άποψη, ότι η *Google* **δεν μπορεί να ξεφύγει** από την υποχρέωση εφαρμογής του ευρωπαϊκού δικαίου, λέγοντας ότι είναι απλώς μια μηχανή αναζήτησης, αλλά αντίθετα, αφού επεξεργάζεται και ελέγχει δεδομένα, **είναι υποχρεωμένη να σεβαστεί το ευρωπαϊκό δικαιο προστασίας δεδομένων** και κατ' επέκταση το **δικαίωμα στη λήθη**. Τέλος το υποκείμενο των δεδομένων **έχει το δικαίωμα** υπό προϋποθέσεις, **να ζητά από τις μηχανές αναζήτησης να απομακρύνουν συνδέσμους (links) που περιέχουν προσωπικές πληροφορίες**. Αυτό ισχύει όταν οι πληροφορίες είναι **ανακριβείς, ανεπαρκείς, άσχετες ή υπερβολικές** για τους σκοπούς της επεξεργασίας δεδομένων. Το δικαστήριο είχε την άποψη στην συγκεκριμένη υπόθεση, ότι η επέμβαση στα προσωπικά δεδομένα **δεν μπορεί να δικαιολογηθεί** μόνο από το οικονομικό συμφέρον την μηχανής αναζήτησης, και ότι σε κάθε περίπτωση το δικαίωμα στη λήθη **δεν είναι ένα απόλυτο δικαίωμα**, αλλά θα πρέπει να γίνεται **στάθμιση με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα**, όπως είναι το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης, ή της ελευθερίας του τύπου. Πρόσφατα πάντως η *Google* ανακοίνωσε νέα εργαλεία προστασίας της ιδιωτικότητας⁷¹.

Νομικό Πλαίσιο Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων

Το βασικό ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με την προστασία προσωπικών δεδομένων αποτελείται από τον:

1) Νόμο 2472/1997⁷² Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων.

2) Νόμο 3471/2006⁷³ Προστασία προσωπικών δεδομένων & ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες.

Σχετικές διατάξεις για την **προστασία της ιδιωτικής ζωής** και την **ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας** περιέχονται και στο **Σύνταγμα⁷⁴**, όπως για παράδειγμα το άρθρο **9 παρ. 1 Σ = Η κατοικία του καθενός είναι άσυλο. Η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη. Καμία έρευνα δεν γίνεται σε κατοικία, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος**

71 <http://www.kathimerini.gr/817592/article/teknologia/diadiktyo/google-neo-ergaleio-prostasias-ths-idiwtikothtas>

72 http://www.dpa.gr/pls/portal/docs/PAGE/APDPX/LAW/NOMOTHESIA%20PROSOPIKA%20DEDOMENA/FILES/2472_97_JUNE2013.PDF

73 http://www.dpa.gr/pls/portal/docs/PAGE/APDPX/LAW/NOMOTHESIA%20PROSOPIKA%20DEDOMENA/FILES/%CE%9D3471_06.PDF

74 <http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/>

και πάντοτε με την παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας , **5 παρ. 1 Σ Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του** και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη. **Άρθρο 2 παρ. 1 Σ Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας, Άρθρο 19 Σ 1. Το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο είναι απόλυτα απαραβίαστο.** Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις υπό τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται από το απόρρητο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. 2. Νόμος ορίζει τα σχετικά με τη συγκρότηση, τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες **ανεξάρτητης αρχής που διασφαλίζει το απόρρητο** της παραγράφου 1. **3. Απαγορεύεται η χρήση αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση του άρθρου αυτού και των άρθρων 9 και 9Α.**

Το άρθρο **9Α του Συντάγματος** αποτελεί ειδική διάταξη για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων με ιδιαίτερη προστατευτική σημασία. Ειδικότερα προβλέπει ότι: «Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει».

Το άρθρο **9Α του Συντάγματος** σε συνδυασμό με το **άρθρο 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης**⁷⁵, το **άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)**⁷⁶, τις **διατάξεις της Οδηγίας 95/46/ΕΚ**⁷⁷ για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών, καθώς επίσης και την **Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης**⁷⁸ για την προστασία του ατόμου από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, αλλά και με τις διατάξεις του **νόμου 2472/1997**, κατοχυρώνει το ατομικό δικαίωμα του **πληροφοριακού αυτοκαθορισμού**. Το δικαίωμα αυτό, που αποτελεί μια έκφανση της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και του δικαιώματος της προστασίας της ιδιωτικής ζωής, σημαίνει, ότι **το άτομο έχει δικαίωμα να**

75 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:EL:PDF>

76 http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ELL.pdf

77 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31995L0046&from=EL>

78 <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/108.htm>

αποφασίζει, ποιες από τις πληροφορίες που το αφορούν θα γίνονται γνωστές στους άλλους.

Στην έννοια του δικαιώματος του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού αναφέρεται και η ανεξάρτητη **Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα** στην με αριθμό **54/2011**⁷⁹ απόφασή της για τη δημοσιοποίηση στο διαδίκτυο στοιχείων φορολογικών παραβατών, όπου αναφέρει ότι:

«Επειδή, η ανάρτηση στο διαδίκτυο των ονοματεπωνύμων και των επαγγελματικών διευθύνσεων παραβατών της φορολογικής νομοθεσίας συνιστά **επεξεργασία απλών δεδομένων** προσωπικού χαρακτήρα και **έντονο περιορισμό του ατομικού δικαιώματος πληροφοριακού αυτοκαθορισμού**, εν όψει των **ιδιαίτερων κινδύνων του διαδικτύου για την προσωπικότητα του ατόμου** (καθολική και μη τυχόν ελεγχόμενη πρόσβαση, χρήση μηχανών αναζήτησης πληροφοριών, απεριόριστη δυνατότητα συσχέτισμού πληροφοριών και δημιουργία profile, μεταφόρτωση πληροφοριών, κλπ.). Συνεπώς, κατά τα προλεχθέντα, απαιτείται να προβλέπεται σε νόμο η αρμοδιότητα της δημόσιας αρχής για τη δημοσιοποίηση μέσω του διαδικτύου των ονοματεπωνύμων και λοιπών επαγγελματικών στοιχείων φορολογουμένων προς επιδίωξη συγκεκριμένου θεμιτού σκοπού».

Μια από τις πρώτες αποφάσεις ελληνικού δικαστηρίου για τα προσωπικά δεδομένα σε ιστότοπο κοινωνικής δικτύωσης, και συγκεκριμένα στο **Facebook** είναι η απόφαση **16790/2009 (Ασφαλιστικά Μέτρα) του Μονομελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης**⁸⁰. Στην υπόθεση αυτή **αναρτήθηκαν στο Facebook** έγγραφα που αφορούσαν στην εργασία και στην επαγγελματική εξέλιξη μιας υποψήφιας για θέση Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού (ΔΕΠ) σε Πανεπιστημιακή Σχολή **χωρίς την άδεια της**, από συνυποψήφιό της, στον οποίον η ίδια τα είχε παραδώσει προς ενημέρωσή του, και ο οποίος επεδίωκε, σε συνδυασμό με προγενέστερες αναρτήσεις συκοφαντικού περιεχομένου προς το πρόσωπό της, να την πλήξει επαγγελματικά. Το δικαστήριο έκρινε, ότι **η πράξη αυτή συνιστά παράνομη επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων** της αιτούσας και ταυτοχρόνως, επειδή συνοδεύεται από απαξιοτικές για την τελευταία φράσεις, συνιστά και **προσβολή της προσωπικότητας της**.

Η προηγούμενη απόφαση του ελληνικού δικαστηρίου περιγράφει τις **νομικές συνέπειες** που μπορεί να έχει η **συμπεριφορά των χρηστών** στα

79 http://www.dpa.gr/portal/page?_pageid=33%2C15453&_dad=portal&_schema=PORTAL&_piref33_15473_33_15453_15453.etos=2011&_piref33_15473_33_15453_15453.arithmosApofasis=54&_piref33_15473_33_15453_15453.thematikiEnotita=1&_piref33_15473_33_15453_15453.ananeosi=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%AD%CF%89%CF%83%CE%B7

80 Δημοσιευμένη στο ΔΙΜΕΕ, Τεύχος 3/2009, σημ. Α. Μήτρον, σ. 400 επ.

μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Τα προσωπικά δεδομένα όμως **χρηζουν προστασίας και απέναντι στα ίδια τα μέσα**, τα οποία προσδίδουν μια καινούρια διάσταση στην έννοια του "προσωπικού χώρου" δημιουργώντας σοβαρές ανησυχίες για παραβίαση της ιδιωτικότητας των χρηστών τους⁸¹. Οι **όροι και οι προϋποθέσεις (terms and conditions) χρήσης** παρά το ότι περιέχουν σημαντικές πληροφορίες για τη διαχείριση των προσωπικών μας πληροφοριών, δεν γίνονται εξαρχής πλήρως κατανοητοί, ούτε και είναι πάντα εύκολο να προβλεφθούν οι μελλοντικές συνέπειες εφαρμογής τους.

Μια πολύ ενδιαφέρουσα υπόθεση, η οποία βρίσκεται αυτή τη στιγμή σε εξέλιξη, αφορά σε μια **αγωγή που κατατέθηκε κατά του Facebook**⁸², με έδρα το Δουβλίνο της Ιρλανδίας, σε δικαστήριο της Βιέννης από έναν αυστριακό καταναλωτή και νομικό με ειδίκευση στα θέματα προστασίας προσωπικών δεδομένων, τον **Maximilian Schrems**. Η αγωγή αυτή, στην οποίαν έχουν προσχωρήσει και συμμετέχουν σε αυτή τη φάση ως ενδιαφερόμενα μέρη 25 χιλιάδες άλλοι χρήστες του Facebook (ομαδική αγωγή)⁸³, έχει ως σκοπό να προβάλλει ζητήματα συμβατότητας της λειτουργίας του Facebook με το ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο προστασίας δεδομένων, θέτοντας συγκεκριμένα τα εξής βασικά θέματα⁸⁴:

- Μη έγκυρη πολιτική χρήσης δεδομένων υπό το ευρωπαϊκό δίκαιο.
- Απουσία πραγματικής συναίνεσης σε πολλά είδη χρήσης δεδομένων.
- Υποστήριξη του αμερικανικού προγράμματος παρακολούθησης "Prism" από την αμερικανική εθνική υπηρεσία ασφαλείας (NSA)⁸⁵.
- Ιχνηλάτηση (tracking) των χρηστών στην χρήση εξωτερικών ιστοσελίδων (π.χ. μέσω των "Like-buttons"⁸⁶).
- Συστηματική παρακολούθηση και ανάλυση των χρηστών μέσω των συστημάτων "Big data"⁸⁷.
- Παράνομη εισαγωγή του "Graph Search".
- Μη εξουσιοδοτημένη μεταβίβαση δεδομένων των χρηστών σε εξωτερικές εφαρμογές (applications).

---

81 http://www.dpa.gr/portal/page?_pageid=33,32920&_dad=portal&_schema=PORTAL

82 <https://www.fbclaim.com>

83 http://www.europe-v-facebook.org/fbclaim_pat.pdf

84 http://europe-v-facebook.org/EN/Complaints/Class_Action/class_action.html

85 <https://www.nsa.gov/>

86 Βλ. και μελέτη των Kosinski, Stillwell και Graepel, <http://www.pnas.org/content/110/15/5802.full.pdf>

87 http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2325784

Digital Rights Ireland

Μια ακόμα πολύ σημαντική απόφαση στο πεδίο της προστασίας των προσωπικών δεδομένων είναι εκείνη της **8ης Απριλίου 2014** του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις **C-293/12** και **C-594/12**⁸⁸, η οποία αφορά στο θέμα της νομιμότητας της υποχρεωτικής διατήρησης τηλεπικοινωνιακών δεδομένων. Οι δυο αυτές υποθέσεις τέθηκαν προς κρίση ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου εκ μέρους του **Ανώτατου Δικαστηρίου της Ιρλανδίας** αφενός και του **Συνταγματικού Δικαστηρίου της Αυστρίας** αφετέρου, τα οποία ζήτησαν (*προδικαστικό ερώτημα*) από το Δικαστήριο ***να εξετάσει το κύρος της Οδηγίας 2006/24/ΕΚ***⁸⁹ ***ιδίως υπό το πρίσμα δυο θεμελιωδών δικαιωμάτων τα οποία εγγυάται ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ήτοι το θεμελιώδες δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής και το θεμελιώδες δικαίωμα της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα***⁹⁰. Η εν λόγω οδηγία υπήρξε αποτέλεσμα της πολιτικής που εφαρμόστηκε μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις, και επέβαλε για λόγους ασφαλείας την **υποχρεωτική διατήρηση από τους παρόχους υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών δεδομένων κίνησης και θέσης, καθώς και των συναφών δεδομένων που απαιτούνται για την αναγνώριση του συνδρομητή ή του χρήστη**, αποσκοπώντας στη διασφάλιση της διαθεσιμότητας των δεδομένων αυτών για τους σκοπούς της διερεύνησης, διαπίστωσης και δίωξης σοβαρών ποινικών αδικημάτων⁹¹. Το Δικαστήριο έκρινε, ότι ***η οδηγία αυτή συνεπάγεται πολύ εκτεταμένη και ιδιαίτερα σοβαρή επέμβαση στην άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής και της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα χωρίς η επέμβαση αυτή να περιορίζεται στο απολύτως αναγκαίο***⁹² (αρχή αναλογικότητας), και την **κήρυξε άκυρη** από τον χρόνο έναρξης ισχύος της.

Βασικά σημεία του νόμου 2472/1997

Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων.

88 <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=150642&mode=req&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=&doclang=EL&cid=29341>

89 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0024&from=EL>

90 <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-04/cp140054el.pdf>

91 <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-04/cp140054el.pdf>

92 <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-04/cp140054el.pdf>

Έχοντας σχηματίσει μια εικόνα από τα παραπάνω παραδείγματα για την πρακτική σημασία της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, θα εξετάσουμε κάποια βασικά σημεία του νόμου **2472/1997**⁹³.

Ο νόμος χαρακτηρίζει **κάθε πληροφορία που αναφέρεται στο υποκείμενο των δεδομένων** ως δεδομένο προσωπικού χαρακτήρα. Τα στατιστικής φύσεως συγκεντρωτικά στοιχεία, από τα οποία δεν μπορούν πλέον να προσδιορισθούν τα υποκείμενα των δεδομένων **δεν λογίζονται** ως δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Τα προσωπικά δεδομένα διακρίνονται σε **απλά και ευαίσθητα**. Τα ευαίσθητα δεδομένα, τα οποία έχουν **ενισχυμένη προστασία** σε σχέση με τα απλά, αφορούν στη *φυλετική ή εθνική προέλευση, στα πολιτικά φρονήματα, στις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, στη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, στην υγεία, στην κοινωνική πρόνοια και στην ερωτική ζωή, στα σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες, καθώς και στη συμμετοχή σε συναφείς με τα ανωτέρω ενώσεις προσώπων*. Ως **υποκείμενο των δεδομένων** ο νόμος ορίζει το **φυσικό πρόσωπο** στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα και του οποίου η ταυτότητα είναι γνωστή ή μπορεί να εξακριβωθεί, δηλαδή μπορεί να προσδιορισθεί αμέσως ή εμμέσως, ιδίως βάσει αριθμού ταυτότητας ή βάσει ενός ή περισσότερων συγκεκριμένων στοιχείων που χαρακτηρίζουν την υπόσταση του από άποψη φυσική, βιολογική, ψυχική, οικονομική, πολιτιστική, πολιτική ή κοινωνική.

Όταν αναφερόμαστε στην **επεξεργασία δεδομένων**, εννοούμε σύμφωνα με τον νόμο, κάθε **εργασία ή σειρά εργασιών** που πραγματοποιείται από το Δημόσιο ή από νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου ή ιδιωτικού δικαίου ή ένωση προσώπων ή φυσικό πρόσωπο με ή χωρίς τη βοήθεια αυτοματοποιημένων μεθόδων και εφαρμόζονται σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, όπως η συλλογή, η καταχώριση, η οργάνωση, η διατήρηση ή αποθήκευση, η τροποποίηση, η εξαγωγή, η χρήση, η διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλης μορφής διάθεση, η συσχέτιση ή ο συνδυασμός, η διασύνδεση, η δέσμευση (κλείδωμα), η διαγραφή, η καταστροφή. Ως **αρχείο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα** εννοείται κάθε διαρθρωμένο σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία είναι προσιτά με γνώμονα συγκεκριμένα κριτήρια. **Υπεύθυνος επεξεργασίας** είναι οποιοσδήποτε καθορίζει τον σκοπό και τον τρόπο επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως φυσικό ή νομικό πρόσωπο, δημόσια αρχή ή υπηρεσία ή οποιοσδήποτε άλλος οργανισμός. Όταν ο σκοπός και ο τρόπος της επεξεργασίας καθορίζονται με διατάξεις νόμου ή κανονιστικές διατάξεις εθνικού ή κοινοτικού δικαίου, ο υπεύθυνος επεξεργασίας

93 http://www.dpa.gr/portal/page?_pageid=33.19052&_dad=portal&_schema=PORTAL

ή τα ειδικά κριτήρια βάσει των οποίων γίνεται η επιλογή του καθορίζονται αντίστοιχα από το εθνικό ή το κοινοτικό δίκαιο, ενώ **αποδέκτης** το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η δημόσια αρχή ή υπηρεσία, ή οποιοσδήποτε άλλος οργανισμός, στον οποίο ανακοινώνονται ή μεταδίδονται τα δεδομένα, ανεξαρτήτως αν πρόκειται για τρίτο ή όχι. Τέλος ο νόμος περιγράφει και τον όρο **συγκατάθεση** του υποκειμένου των δεδομένων, την οποίαν ορίζει ως κάθε ελεύθερη, ρητή και ειδική δήλωση βουλήσεως, που εκφράζεται με τρόπο σαφή, και εν πλήρη επιγνώσει, και με την οποία, το υποκείμενο των δεδομένων, αφού προηγουμένως ενημερωθεί, δέχεται να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν. Η ενημέρωση αυτή περιλαμβάνει πληροφόρηση τουλάχιστον για τον σκοπό της επεξεργασίας, τα δεδομένα ή τις κατηγορίες δεδομένων που αφορά η επεξεργασία, τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, καθώς και το όνομα, την επωνυμία και τη διεύθυνση του υπεύθυνου επεξεργασίας και του τυχόν εκπροσώπου του. Η συγκατάθεση μπορεί να ανακληθεί οποτεδήποτε, χωρίς αναδρομικό αποτέλεσμα.

Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για να τύχουν **νόμιμης επεξεργασίας** πρέπει (*αρχές επεξεργασίας*):

α) Να συλλέγονται κατά τρόπο **θεμιτό** και **νόμιμο** για **καθορισμένους, σαφείς** και **νόμιμους σκοπούς** και να **υφίστανται θεμιτή** και **νόμιμη** επεξεργασία ενόψει των σκοπών αυτών.

β) Να είναι **συναφή, πρόσφορα**, και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά απαιτείται εν όψει των σκοπών της επεξεργασίας (*αναλογικότητα*).

γ) Να είναι **ακριβή** και, εφόσον χρειάζεται, **να υποβάλλονται σε ενημέρωση**.

δ) Να διατηρούνται σε μορφή που να επιτρέπει τον προσδιορισμό της ταυτότητας των υποκειμένων τους **μόνο κατά τη διάρκεια της περιόδου που απαιτείται**, κατά την κρίση της Αρχής (Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα⁹⁴), για την πραγματοποίηση των σκοπών της συλλογής τους και της επεξεργασίας τους. Μετά την παρέλευση της περιόδου αυτής, η Αρχή μπορεί, με αιτιολογημένη απόφασή της, να επιτρέπει τη διατήρηση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για ιστορικούς επιστημονικούς ή στατιστικούς σκοπούς, εφ' όσον κρίνει ότι δεν θίγονται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση τα δικαιώματα των υποκειμένων τους ή και τρίτων.

Η τήρηση των παραπάνω προϋποθέσεων βαρύνει τον υπεύθυνο επεξεργασίας. Δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που έχουν συλλεχθεί ή

94 <http://www.dpa.gr>

υφίστανται επεξεργασία **κατά παράβαση** της προηγούμενης παραγράφου **καταστρέφονται** με ευθύνη του υπεύθυνου επεξεργασίας. Η Αρχή, εάν εξακριβώσει αυτεπαγγέλτως ή μετά από σχετική καταγγελία παράβαση της τήρησης των αρχών επεξεργασίας, επιβάλλει την **διακοπή της συλλογής ή της επεξεργασίας** και την **καταστροφή των δεδομένων** προσωπικού χαρακτήρα που έχουν ήδη συλλεγεί ή τύχει επεξεργασίας.

Η **επεξεργασία** των απλών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα επιτρέπεται μόνον όταν το υποκείμενο των δεδομένων έχει δώσει τη **συγκατάθεσή του, κατ' εξαίρεση** δε επιτρέπεται **χωρίς συγκατάθεση** όταν η επεξεργασία είναι αναγκαία για την εκτέλεση σύμβασης, την εκπλήρωση νόμιμης υποχρέωσης, τη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου, την εκτέλεση έργου δημοσίου συμφέροντος ή έργου που εμπίπτει στην άσκηση δημόσιας εξουσίας, καθώς και όταν η επεξεργασία είναι απολύτως αναγκαία για την ικανοποίηση εννόμου συμφέροντος που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή τρίτος, εφόσον όμως αυτό υπερέχει προφανώς των δικαιωμάτων και συμφερόντων των προσώπων στα οποία αναφέρονται τα δεδομένα και δεν θίγονται οι θεμελιώδεις ελευθερίες αυτών.

Ο υπεύθυνος επεξεργασίας υποχρεούται να **γνωστοποιήσει εγγράφως** στην Αρχή τη σύσταση και λειτουργία αρχείου ή την έναρξη της επεξεργασίας. Αυτό ισχύει στην περίπτωση των **απλών** δεδομένων, καθώς **η συλλογή και επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων απαγορεύεται**. Κατ' εξαίρεση μόνο μπορεί να επιτραπεί η συλλογή και επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων, καθώς και η ίδρυση και λειτουργία σχετικού αρχείου, **ύστερα από άδεια της αρχής (απλά δεδομένα = γνωστοποίηση, ευαίσθητα δεδομένα = άδεια)**, στις περιπτώσεις που προβλέπει ρητά ο νόμος⁹⁵. Ο νόμος προβλέπει περαιτέρω εξαιρέσεις σε κάποιες περιπτώσεις από την υποχρέωση γνωστοποίησης ή λήψης άδειας, όταν για παράδειγμα η επεξεργασία αφορά σε δεδομένα υγείας και γίνεται από γιατρούς, ή σε περιπτώσεις που γίνεται από δικηγόρους, συμβολαιογράφους, δικαστικές αρχές κ.λπ.⁹⁶ Επίσης ο νόμος επιτρέπει υπό προϋποθέσεις τη **διασύνδεση αρχείων**⁹⁷, ενώ σε ό,τι αφορά στη διασυνοριακή ροή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα διαχωρίζει την περίπτωση όπου η μεταβίβαση γίνεται ελεύθερα προς χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (**χωρίς άδεια**), από εκείνην προς χώρα μη μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης εφόσον κρίνει ότι η εν λόγω χώρα εξασφαλίζει ικανοποιητικό επίπεδο προστασίας (**με**

95 Βλ. άρθρο 7 ν. 2472/1997.

96 Βλ. άρθρο 7Α ν. 2472/1997.

97 Βλ. άρθρο 8 ν. 2472/1997.

άδεια). Η διαβίβαση δεδομένων προβλέπεται ακόμα και προς χώρα που δεν ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ούτε εξασφαλίζει ικανοποιητικό επίπεδο προστασίας, μόνο κατ' εξαίρεση όμως και κατόπιν άδειας της Αρχής, με τις ειδικότερες προϋποθέσεις που προβλέπει ο νόμος⁹⁸.

Το πρακτικό νόημα των παραπάνω προϋποθέσεων, είναι ότι αποτελούν έναν **οδηγό**, τον οποίον ακολουθούμε, ώστε να ελέγχουμε κάθε φορά, εάν η επεξεργασία που λαμβάνει χώρα είναι **νόμιμη ή όχι** (ελέγχουμε δηλαδή κατά περίπτωση, εάν υπάρχει συγκατάθεση του υποκειμένου, εάν έχει γίνει γνωστοποίηση στην Αρχή κλπ.). Ο νόμος προβλέπει συγκεκριμένα **δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων**, και ειδικότερα προβλέπει το δικαίωμα της **ενημέρωσης**, της **πρόσβασης**, της **αντίρρησης** και της **δικαστικής προστασίας**⁹⁹. Τέλος προβλέπονται **κυρώσεις** (διοικητικές, ποινικές και αστικές) σε περίπτωση μη τήρησης του νόμου¹⁰⁰, και περιγράφονται η σύσταση αλλά και οι αρμοδιότητες της **Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα**¹⁰¹.

Απόρρητο Επικοινωνιών

Μιλήσαμε για το βασικό νομικό πλαίσιο που προστατεύει τα προσωπικά δεδομένα στην Ελλάδα. Κάναμε μια αναφορά στις ευρωπαϊκές ρυθμίσεις, είδαμε σημαντικές αποφάσεις του ευρωπαϊκού δικαστηρίου, και προβληματιστήκαμε σχετικά με το δικαίωμα στην λήθη, την δύναμη των μηχανών αναζήτησης στο ίντερνετ να διαμορφώνουν την κοινή γνώμη, τις σκέψεις και τις επιλογές μας, αλλά και το δικαίωμα του καθενός από εμάς να καθορίζει και να ελέγχει, ποιες από τις πληροφορίες, ποια δεδομένα που αφορούν τον ίδιο θα είναι προσβάσιμα στο πεδίο των ηλεκτρονικών επικοινωνιών σε τρίτους. Διαπιστώσαμε, ότι υπάρχει μια συνεχής **σύγκρουση** μεταξύ του δικαιώματος στην πληροφόρηση αφενός, και του δικαιώματος στην προστασία των προσωπικών δεδομένων αφετέρου.

Διατάξεις για την προστασία του απορρήτου, όπως ακριβώς και για την προστασία δεδομένων, μπορούμε να βρούμε σε διάφορους νόμους. Ειδικότερα ο **2472/1997** αναφέρει στο άρθρο **10**:

Απόρρητο και ασφάλεια της επεξεργασίας

1. Η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι απόρρητη.

98 Βλ. άρθρο 9 ν. 2472/1997.

99 Βλ. άρθρα 11-14 ν. 2472/1997.

100 Βλ. άρθρα 21-23 ν. 2472/1997

101 Βλ. άρθρα 15-20 ν. 2472/1997.

Διεξάγεται αποκλειστικά και μόνο από πρόσωπα που τελούν υπό τον έλεγχο του υπεύθυνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία και μόνον κατ' εντολή του.

2. Για τη διεξαγωγή της επεξεργασίας ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να επιλέγει πρόσωπα με αντίστοιχα επαγγελματικά προσόντα που παρέχουν επαρκείς εγγυήσεις από πλευράς τεχνικών γνώσεων και προσωπικής ακεραιότητας για την τήρηση του απορρήτου.

3. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να λαμβάνει τα κατάλληλα οργανωτικά και τεχνικά μέτρα για την ασφάλεια των δεδομένων και την προστασία τους από τυχαία ή αθέμιτη καταστροφή, τυχαία απώλεια, αλλοίωση, απαγορευμένη διάδοση ή πρόσβαση και κάθε άλλη μορφή αθέμιτης επεξεργασίας. Αυτά τα μέτρα πρέπει να εξασφαλίζουν επίπεδο ασφαλείας ανάλογο προς τους κινδύνους που συνεπάγεται η επεξεργασία και η φύση των δεδομένων που είναι αντικείμενο της επεξεργασίας. Με την επιφύλαξη άλλων διατάξεων, η Αρχή παρέχει οδηγίες ή εκδίδει κανονιστικές πράξεις σύμφωνα με το άρθρο 19 παρ. 1 ι' για τη ρύθμιση θεμάτων σχετικά με τον βαθμό ασφαλείας των δεδομένων και των υπολογιστικών και επικοινωνιακών υποδομών, τα μέτρα ασφαλείας που είναι αναγκαίο να λαμβάνονται για κάθε κατηγορία και επεξεργασία δεδομένων, καθώς και για τη χρήση τεχνολογιών ενίσχυσης της ιδιωτικότητας.

4. Αν η επεξεργασία διεξάγεται για λογαριασμό του υπεύθυνου από πρόσωπο μη εξαρτώμενο από αυτόν, η σχετική ανάθεση γίνεται υποχρεωτικά εγγράφως. Η ανάθεση προβλέπει υποχρεωτικά ότι ο ενεργών την επεξεργασία την διεξάγει μόνο κατ' εντολή του υπεύθυνου και ότι οι λοιπές υποχρεώσεις του παρόντος άρθρου βαρύνουν αναλόγως και αυτόν¹⁰².

Απόφαση 98/2013 ΑΠΔΠΧ¹⁰³

Ως παράδειγμα για το απόρρητο και την ασφάλεια της επεξεργασίας θα μπορούσαμε να αναφέρουμε την με αριθμό **98/2013** απόφαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα με την οποία η τελευταία επέβαλε στην **Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων** του

102 http://www.dpa.gr/portal/page?_pageid=33,19052&_dad=portal&_schema=PORTAL#10

103 http://www.dpa.gr/portal/page?_pageid=33%2C15453&_dad=portal&_schema=PORTAL&_piref33_15473_33_15453_15453.etos=2013&_piref33_15473_33_15453_15453.arithmosApofasis=98&_piref33_15473_33_15453_15453.thematikiEnotita=1&_piref33_15473_33_15453_15453.ananosi=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%AD%CF%89%CF%83%CE%B7

Υπουργείου Οικονομικών, ως υπευθύνου επεξεργασίας, **πρόστιμο** ύψους εκατόν πενήντα χιλιάδων (150.000) Ευρώ για παραβιάσεις αναφορικά με τον νόμο για την προστασία προσωπικών δεδομένων. Ειδικότερα η Αρχή διαπίστωσε μέσω διοικητικών ελέγχων που διενήργησε σε εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον τομέα της **εμπορίας δεδομένων** προσωπικού χαρακτήρα, ότι οι τελευταίες είχαν στην κατοχή τους ηλεκτρονικά αρχεία που περιείχαν **αναλυτικά φορολογικά στοιχεία** Ελλήνων φορολογουμένων, τα οποία προέρχονταν από την Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων, και τα οποία είχαν υποβάλλει σε περαιτέρω **επεξεργασία**. Σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ. 3 ν. 2472/1997 η Γ.Γ.Π.Σ. ως **υπεύθυνος επεξεργασίας «οφείλει να λαμβάνει τα κατάλληλα οργανωτικά και τεχνικά μέτρα για την ασφάλεια των δεδομένων και την προστασία τους από τυχαία ή αθέμιτη καταστροφή, τυχαία απώλεια, αλλοίωση, απαγορευμένη διάδοση ή πρόσβαση και κάθε άλλη μορφή αθέμιτης επεξεργασίας. Αυτά τα μέτρα πρέπει να εξασφαλίζουν επίπεδο ασφαλείας ανάλογο προς τους κινδύνους που συνεπάγεται η επεξεργασία και η φύση των δεδομένων που είναι αντικείμενο της επεξεργασίας...»**. Όπως σημειώνεται στην απόφαση, **«από το σύνολο των δεδομένων που τηρεί η Γ.Γ.Π.Σ. είναι δυνατό να εξαχθεί το οικονομικό και περιουσιακό προφίλ κάθε φορολογούμενου στην Ελλάδα. Η χρήση των στοιχείων αυτών από μη εξουσιοδοτημένα πρόσωπα, όπως οι εταιρείες στις οποίες διενεργήθηκαν οι διοικητικοί έλεγχοι, καθώς και όσοι τρίτοι προμηθεύθηκαν από τις εταιρείες τα δεδομένα, συνιστά ιδιαίτερα έντονη προσβολή του δικαιώματος στην προστασία προσωπικών δεδομένων»**.

Αρμόδια για θέματα απορρήτου όμως δεν είναι μόνο η **ΑΠΔΠΧ**, αλλά είναι και η **Αρχή Διασφάλισης Απορρήτου των Επικοινωνιών**¹⁰⁴ ή αλλιώς **ΑΔΑΕ**. Στην ιστοσελίδα της αναφέρει: **«Με το άρθρο 1 του 3115/2003**¹⁰⁵ **συστάθηκε, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 19 του Συντάγματος, η Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών με σκοπό την προστασία του απορρήτου των επιστολών, της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο καθώς και την ασφάλεια των δικτύων και πληροφοριών. Στην έννοια της προστασίας του απορρήτου των επικοινωνιών περιλαμβάνεται και ο έλεγχος της τήρησης των όρων και της διαδικασίας άρσης του απορρήτου, που προβλέπονται από τον νόμο. Η ΑΔΑΕ είναι Ανεξάρτητη Αρχή που απολαύει διοικητικής αυτοτέλειας. Έδρα της είναι η Αθήνα, μπορεί όμως με απόφασή της να εγκαθιστά και να λειτουργεί γραφεία και σε άλλες**

104 <http://www.adae.gr/>

105 <http://www.adae.gr/fileadmin/docs/nomoi/N.3115-2003.pdf>

πόλεις της Ελλάδας. Οι αποφάσεις της ΑΔΑΕ κοινοποιούνται με μέριμνά της στον Υπουργό Δικαιοσύνης, ενώ στο τέλος κάθε έτους υποβάλλεται Έκθεση των πεπραγμένων της στον Πρόεδρο της Βουλής, στον Υπουργό Δικαιοσύνης και στους αρχηγούς των κομμάτων που εκπροσωπούνται στη Βουλή και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Η ΑΔΑΕ υπόκειται σε κοινοβουλευτικό έλεγχο κατά τον τρόπο και τη διαδικασία που κάθε φορά προβλέπεται από τον Κανονισμό της Βουλής».

Η ΑΔΑΕ συντάσσει μεταξύ άλλων και τον **Κανονισμό για την Ασφάλεια και την Ακεραιότητα Δικτύων και Υπηρεσιών Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών**¹⁰⁶. Με την ασφάλεια του δικτύου σε περίπτωση παραβίασης του απορρήτου ασχολήθηκε και η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣΤΕ) **245/2014**¹⁰⁷. Η Αρχή είχε επιβάλλει πρόστιμο στον **ΟΤΕ**, γιατί ενώ εντοπίστηκε **παραβίαση των καλωδίων συνδέσεως στο δίκτυό του (υποκλοπή)**, ο ΟΤΕ **δεν ενημέρωσε** εγκαίρως την Αρχή, **παρέλειψε** να ενημερώσει τον συνδρομητή, και **δεν είχε λάβει τα κατάλληλα μέτρα** για την αποφυγή παραβιάσεως του απορρήτου της επικοινωνίας. Ο ΟΤΕ προσέφυγε στο Συμβούλιο της Επικρατείας για να ακυρώσει την πράξη επιβολής προστίμου που του επέβαλε η ΑΔΑΕ, όμως η αίτηση του απορρίφθηκε από το Δικαστήριο, το οποίο δέχτηκε, ότι είναι υποχρέωση των υποκειμένων στον έλεγχο της ΑΔΑΕ φορέων (δηλαδή εν προκειμένω του ΟΤΕ) **να ενημερώνουν άμεσα την Αρχή για οποιαδήποτε παραβίαση του απορρήτου των επικοινωνιών**. Υποχρέωση του παρόχου είναι επίσης **να ενημερώνει άμεσα το συνδρομητή του δικτύου του και για μεμονωμένες περιπτώσεις κινδύνου παραβιάσεως του απορρήτου της επικοινωνίας του**, έστω και αν άλλη αρχή, όπως η αστυνομική, τον ενημέρωσε μεταγενεστέρως. Επίσης το Δικαστήριο δέχτηκε, ότι **δεν είχαν ληφθεί τα κατάλληλα μέτρα για την αποφυγή παραβιάσεως του απορρήτου**, αφού ο υπαίθριος καταναμητής δεν είχε ενταχθεί στο σύστημα τηλεπιβλέψεως και το σύστημα σηματοδοτήσεως διανοίξεως του δεν είχε ενεργοποιηθεί.

Στις αρμοδιότητες της **ΑΔΑΕ** ανήκει και ο έλεγχος της τήρησης των όρων και της διαδικασίας **άρσης του απορρήτου**, που προβλέπεται στον νόμο. Όπως είδαμε, τα θέματα του απορρήτου ρυθμίζονται στο ελληνικό δίκαιο από μια σειρά νόμων και διατάξεων (όπως είναι για παράδειγμα ο νόμος **2225/1994**¹⁰⁸, ο

106 http://www.adae.gr/fileadmin/docs/nomoi/kanonismoi/Kanonismos_FEK_1742_B_15_07_2013_asfaleia_akeraiotita_ADAE_205_2013.pdf

107 Δημοσιευμένη στην Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών Νόμος.

108 <http://www.adae.gr/fileadmin/docs/nomoi/nomoi/2225.1994.pdf>

3115/2003¹⁰⁹, το Προεδρικό Διάταγμα **47/2005**¹¹⁰, ο **3471/2006**¹¹¹, ο **3674/2008**¹¹² κλπ.) και ενισχύονται από το άρθρο **19 του Συντάγματος**, το οποίο αναφέρει, ότι το *απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο είναι **απόλυτα απαραβίαστο***. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις υπό τις οποίες η δικαστική αρχή **δεν δεσμεύεται** από το απόρρητο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. Το Σύνταγμα αναθέτει στον κοινό νομοθέτη, να ορίσει τις προϋποθέσεις, όπου το απόρρητο δεν ισχύει για τις δικαστικές αρχές, οι οποίες μπορούν να ζητήσουν την **άρση** του, **μόνο όμως στις περιπτώσεις και με τη διαδικασία που προβλέπει ο νόμος**.

Ένα κρίσιμο νομικό ζήτημα που ανέκυψε σχετικά με την άρση, ήταν το ερώτημα, εάν στην προστατευτική σφαίρα του απορρήτου εμπίπτουν μόνο τα **εσωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας** (περιεχόμενο επικοινωνίας), ή εάν το απόρρητο καλύπτει και τα **εξωτερικά στοιχεία** αυτής (ταυτότητα επικοινωνούντων, τρόπος και χρόνος της επικοινωνίας, αριθμοί των εισερχομένων και εξερχομένων κλήσεων, χρέωση της επικοινωνίας, γεωγραφική θέση επικοινωνούντων, ταυτότητα τερματικής συσκευής, ηλεκτρονικές διευθύνσεις κ.τ.λ.). Η ΑΔΑΕ με την **Γνωμοδότηση Αρ. 1/2005**¹¹³ εξέφρασε την άποψη, ότι η προστασία του απορρήτου, όπως διατυπώνεται στο Σύνταγμα, εκτείνεται **και στα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας**, και συνεπώς η άρση του, ακόμα και σε λιγότερο σοβαρές αξιόποινες πράξεις (π.χ. πλημμελήματα) επιτρέπεται **μόνο με τις αυξημένες εγγυήσεις που προβλέπει ο νόμος**. Ο **Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου** ωστόσο με δυο μεταγενέστερες γνωμοδοτήσεις του, την **9/2009**¹¹⁴ [Το διαδίκτυο (INTERNET) δεν υπάγεται στο απόρρητο των τηλεπικοινωνιών που προβλέπει το Σύνταγμα], και την **12/2009**¹¹⁵ [Τα αιτήματα εισαγγελικών, ανακριτικών και προανακριτικών αρχών προς τους παρόχους υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών (σταθερής-κινητής τηλεφωνίας, internet κ.λπ.) να τους παρέχουν στοιχεία εντοπισμού της ταυτότητας προσώπων είναι νόμιμα, καθόσον οι περιπτώσεις αυτές εκφεύγουν του προστατευτικού πεδίου του άρθρ. 19 του Συντάγματος] ακολούθησε μια **διαφορετική ερμηνεία**, λέγοντας, ότι **1) το απόρρητο των επικοινωνιών δεν καλύπτει α) την επικοινωνία μέσω του διαδικτύου (Internet) και β)**

109 <http://www.adae.gr/fileadmin/docs/nomoi/N.3115-2003.pdf>

110 <http://www.adae.gr/fileadmin/docs/nomoi/PD47.2005.pdf>

111 <http://www.adae.gr/fileadmin/docs/nomoi/N.3471-2006.pdf>

112 <http://www.adae.gr/fileadmin/docs/nomoi/N.3674.2008.pdf>

113 <http://www.adae.gr/fileadmin/docs/nomoi/893-2005.pdf>

114 <http://eisap.gr/sites/default/files/consulations/%CE%93%CE%9D%CE%A9%CE%9C.%209-2009.pdf>

115 <http://eisap.gr/sites/default/files/consulations/%CE%93%CE%9D%CE%A9%CE%9C.%2012-2009.pdf>

τα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας (ονοματεπώνυμο και λοιπά στοιχεία συνδρομητών, αριθμοί τηλεφώνων, χρόνος και τόπος κλήσεως, διάρκεια συνδιάλεξης κ.λ.π.), και 2) Οι εισαγγελικές, ανακριτικές και προανακριτικές αρχές, πολύ δε περισσότερο τα Δικαστικά Συμβούλια και τα Δικαστήρια, δικαιούνται να ζητούν από τους παρόχους των υπηρεσιών επικοινωνίας, μέσω του διαδικτύου (Internet) τα ηλεκτρονικά ίχνη μιας εγκληματικής πράξεως, την ημεροχρονολογία και τα στοιχεία του προσώπου στο οποίο αντιστοιχεί το ηλεκτρονικό ίχνος, από τους λοιπούς δε παρόχους των υπηρεσιών επικοινωνίας τα «εξωτερικά στοιχεία» της επικοινωνίας και ο πάροχος υποχρεούται να τα παραδίδει χωρίς να είναι αναγκαίο να προηγηθεί άδεια κάποιας Αρχής και ίδια της Αρχής Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών.

Από τα παραπάνω αντιλαμβανόμαστε, ότι το εν λόγω ζήτημα έχει μεγάλη πρακτική σημασία για την απονομή της δικαιοσύνης (μεγάλος αριθμός αιτημάτων άρσης, ταχύτητα διαδικασίας), ότι μπορεί να υπάρξει επικάλυψη ή σύγκρουση αρμοδιοτήτων μεταξύ αρχών, και ότι σε κάθε περίπτωση είναι απολύτως απαραίτητο να υπάρχει ένα σαφές νομικό πλαίσιο για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των περίπλοκων νομικών προβλημάτων στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών.

Απόρρητο – Διατάξεις Ποινικού Κώδικα

Άρθρο 370

1. Όποιος αθέμιτα και με σκοπό να λάβει γνώση του περιεχομένου τους ανοίγει κλειστή επιστολή ή άλλο κλειστό έγγραφο ή παραβιάζει τον κλειστό χώρο στον οποίο είναι φυλαγμένα ή με οποιονδήποτε τρόπο εισχωρεί σε ξένα απόρρητα διαβάζοντας ή αντιγράφοντας ή αποτυπώνοντας με άλλο τρόπο επιστολή ή άλλο έγγραφο τιμωρείται με χρηματική ποινή ή με φυλάκιση μέχρι ενός έτους.

2. Η ποινική δίωξη γίνεται μόνο με έγκληση.

Άρθρο 370Α

1. Όποιος αθέμιτα παγιδεύει ή με οποιονδήποτε άλλον τρόπο παρεμβαίνει σε συσκευή, σύνδεση ή δίκτυο παροχής υπηρεσιών

τηλεφωνίας ή σε σύστημα υλικού ή λογισμικού, που χρησιμοποιείται για την παροχή τέτοιων υπηρεσιών, με σκοπό ο ίδιος ή άλλος να πληροφορηθεί ή να αποτυπώσει σε υλικό φορέα το περιεχόμενο τηλεφωνικής συνδιάλεξης μεταξύ τρίτων ή τα στοιχεία της θέσης και κίνησης της εν λόγω επικοινωνίας, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών. Με την ίδια ποινή τιμωρείται η πράξη του προηγούμενου εδαφίου και όταν ο δράστης **αποτυπώσει σε υλικό φορέα το περιεχόμενο της τηλεφωνικής επικοινωνίας του με άλλον χωρίς τη ρητή συναίνεση του τελευταίου**.

2. Όποιος αθέμιτα παρακολουθεί με ειδικά τεχνικά μέσα ή **αποτυπώνει σε υλικό φορέα προφορική συνομιλία μεταξύ τρίτων ή αποτυπώνει σε υλικό φορέα μη δημόσια πράξη άλλου**, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών. Με την ίδια ποινή τιμωρείται η πράξη του προηγούμενου εδαφίου και όταν ο δράστης αποτυπώσει σε υλικό φορέα το περιεχόμενο της συνομιλίας του με άλλον χωρίς τη ρητή συναίνεση του τελευταίου.

3. Με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών τιμωρείται **όποιος κάνει χρήση της πληροφορίας ή του υλικού φορέα** επί του οποίου αυτή έχει αποτυπωθεί με τους τρόπους που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 2 αυτού του άρθρου.

4. Αν ο δράστης των πράξεων των παραγράφων 1, 2 και 3 αυτού του άρθρου είναι **πάροχος υπηρεσιών τηλεφωνίας** ή νόμιμος εκπρόσωπος αυτού ή μέλος της διοίκησης ή υπεύθυνος διασφάλισης του απορρήτου ή εργαζόμενος ή συνεργάτης του παρόχου ή ενεργεί ιδιωτικές έρευνες ή τελεί τις πράξεις αυτές κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια ή απέβλεπε στην είσπραξη αμοιβής, επιβάλλεται κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και χρηματική ποινή από πενήντα πέντε χιλιάδες (55.000) μέχρι διακόσιες χιλιάδες (200.000) ευρώ.

5. Αν οι πράξεις των παραγράφων 1 και 3 αυτού του άρθρου συνεπάγονται **παραβίαση στρατιωτικού ή διπλωματικού απορρήτου ή αφορούν απόρρητο που αναφέρεται στην ασφάλεια του κράτους ή την ασφάλεια εγκαταστάσεων κοινής ωφέλειας**, τιμωρούνται κατά τα άρθρα 146 και 147 του Ποινικού Κώδικα.

Άρθρο 370B

1. Όποιος αθέμιτα αντιγράφει, αποτυπώνει, χρησιμοποιεί, αποκαλύπτει σε τρίτον ή οπωσδήποτε παραβιάζει στοιχεία ή προγράμματα υπολογιστών, τα οποία συνιστούν κρατικά, επιστημονικά ή επαγγελματικά απόρρητα ή απόρρητα επιχείρησης του δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών. Ως απόρρητα

θεωρούνται και εκείνα που ο νόμιμος κάτοχός τους, από δικαιολογημένο ενδιαφέρον τα μεταχειρίζεται ως απόρρητα, ιδίως όταν έχει λάβει μέτρα για να παρεμποδίζονται τρίτοι να λάβουν γνώση τους.

2. Αν ο δράστης είναι στην υπηρεσία του κατόχου των στοιχείων, καθώς και αν το απόρρητο είναι ιδιαίτερα μεγάλης οικονομικής σημασίας, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους.

3. Αν πρόκειται για στρατιωτικό ή διπλωματικό απόρρητο ή για απόρρητο που αναφέρεται στην ασφάλεια του κράτους, η κατά την παράγραφο 1 πράξη τιμωρείται κατά τα άρθρα 146 και 147.

4. Οι πράξεις που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 2 διώκονται ύστερα από έγκληση.

Άρθρο 370Γ

1 . Όποιος χωρίς δικαίωμα **αντιγράφει ή χρησιμοποιεί προγράμματα υπολογιστών**, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι έξι μήνες και με χρηματική ποινή εκατό χιλιάδων έως δύο εκατομμυρίων δραχμών [διακοσίων ενενήντα (290,00) έως πέντε χιλιάδων εννιακοσίων (5.900) ευρώ].

2. Όποιος αποκτά **πρόσβαση σε στοιχεία που έχουν εισαχθεί σε υπολογιστή ή σε περιφερειακή μνήμη υπολογιστή ή μεταδίδονται με συστήματα τηλεπικοινωνιών**, εφόσον οι πράξεις αυτές έγιναν χωρίς δικαίωμα, ιδίως με παραβίαση απαγορεύσεων ή μέτρων ασφαλείας που είχε λάβει ο νόμιμος κάτοχός τους, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τρεις μήνες ή με χρηματική ποινή τουλάχιστον δέκα χιλιάδων δραχμών [είκοσι εννέα (29,00) ευρώ]. Αν η πράξη αναφέρεται στις **διεθνείς σχέσεις ή στην ασφάλεια του κράτους**, τιμωρείται κατά το άρθρο 148.

3. Αν ο δράστης είναι στην υπηρεσία του νόμιμου κατόχου των στοιχείων, η πράξη της προηγούμενης παραγράφου τιμωρείται μόνο αν απαγορεύεται ρητά από εσωτερικό κανονισμό ή από έγγραφη απόφαση του κατόχου ή αρμόδιου υπαλλήλου του.

4. Οι πράξεις, των παραγράφων 1 έως 3 διώκονται ύστερα έγκληση.

Παράδειγμα: Απόφαση 1532/2013 ΑΠ¹¹⁶ (370Α ΠΚ)

Η υπόθεση αυτή αφορούσε σε **μαγνητοφώνηση** από δημοσιογράφο

---

116 Δημοσιευμένη στην Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών Νόμος.

ιδιωτικής συνομιλίας μεταξύ της ίδιας (δημοσιογράφου) και τρίτου, **χωρίς την συναίνεση** του τελευταίου, το περιεχόμενο της οποίας συνομιλίας στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκε στις ειδήσεις τηλεοπτικού σταθμού. Η καταγραφή και η μαγνητοσκόπηση της συνομιλίας έγιναν **σε ιδιωτικό χώρο** (κυλικείο υποθυκοφυλακείου Θεσσαλονίκης) και **όχι δημόσια** (στο γραφείο του συνομιλητή) με αθέμιτες, παραπλανητικές και παράνομες μεθόδους. Ειδικότερα το Δικαστήριο δέχτηκε, ότι το έννομο αγαθό της παραβίασεως του απορρήτου της προφορικής συνομιλίας, είναι **υπέρτερο** από την ενάσκηση δικαιώματος ή την εκπλήρωση καθήκοντος κατά την εκτέλεση του επαγγέλματος, στην προκειμένη περίπτωση του δημοσιογράφου, ο οποίος χρησιμοποιεί **αθέμιτα μέσα**, δηλαδή βιντεοσκοπεί χωρίς τη συναίνεση του συνομιλητή του ιδιωτική συνομιλία τους και την προβάλλει σε εκπομπή τηλεοπτικού καναλιού **παραβαίνοντας** κανόνες της έννομης τάξης και της δεοντολογίας του επαγγέλματός του.

Έχουμε αναφερθεί σε πολλά σημεία στην **ανάγκη προσαρμογής της νομοθεσίας στις εξελίξεις της τεχνολογίας**. Προστέθηκαν άρθρα στον Ποινικό Κώδικα, αλλά η αντιμετώπιση των διαφόρων αδικημάτων δεν παύει να αποτελεί μια πρόκληση. Υπάρχουν ιδιαιτερότητες και δυσκολίες για το ηλεκτρονικό έγκλημα, όπως είναι οι **ψηφιακές αποδείξεις**, οι οποίες αλλοιώνονται εύκολα, τα δεδομένα ενός συστήματος μπορεί να αλλάξουν από στιγμή σε στιγμή, ενώ οι τεχνολογίες αναπτύσσονται σε ρυθμούς πολύ πιο γρήγορους από τη δικαιοσύνη. Και μόνο η ίδια η διαδικασία να συλλέξουμε στοιχεία συνιστά μια είδους επέμβαση που μπορεί να έχει επίδραση στα ίδια τα στοιχεία. Το ελληνικό νομικό σύστημα βασίζεται στην **απόδειξη**. Πρέπει να έχουμε γνήσια και αυθεντικά στοιχεία, πρέπει να έχει τηρηθεί απόλυτα η **αρχή της νομιμότητας σε κάθε στάδιο της έρευνας και συλλογής στοιχείων**, στην προανάκριση και ανάκριση, αφού δηλαδή ασκηθεί η δίωξη, και μετέπειτα φυσικά σε κάθε στάδιο της διαδικασίας. Αλλιώς υπάρχει ο κίνδυνος της **ακυρότητας**. Το δίκαιό μας προβλέπει το **σύστημα ελεύθερης εκτίμησης αποδείξεων**, *ωστόσο έχουμε και το άρθρο 19Σ σύμφωνα με το οποίο δεν είναι αποδεκτά αποδεικτικά στοιχεία που έχουν ληφθεί κατά παράβαση δικαιωμάτων του απορρήτου, της ιδιωτικότητας, και των προσωπικών δεδομένων.*

Αξιόποινη πράξη, έγκλημα 14 ΠΚ = Πράξη ή παράλειψη άδικη και καταλογιστή στο δράστη, η οποία τιμωρείται από τον νόμο.

Τόπος τέλεσης κατά το ελληνικό δίκαιο 16 ΠΚ

Ο τόπος όπου ο υπαίτιος διέπραξε ολικά ή μερικά την αξιόποινη πράξη ή παράλειψη.

Ο τόπος που επήλθε ή έπρεπε σύμφωνα με την πρόθεση του υπαιτίου να επέλθει το αξιόποινο αποτέλεσμα.

Θεωρία του βαρύνοντος τόπου = το κράτος στο οποίο εκδηλώθηκε το έγκλημα κατά την κύρια σημασία του.

Διάκριση εγκλημάτων 18 ΠΚ

Κακούργημα = κάθε πράξη που τιμωρείται με την ποινή της κάθειρξης.

Πλημμέλημα = φυλάκιση/χρηματική ποινή.

Πταίσμα = Κάθε πράξη που τιμωρείται με κράτηση ή πρόστιμο.

Στην επικαιρότητα βρίσκουμε σχεδόν καθημερινά ειδήσεις που αφορούν σε υποθέσεις σχετικές με το ηλεκτρονικό έγκλημα. Αρκεί κανείς να ρίξει μια ματιά στα Δελτία Τύπου του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας¹¹⁷ που ανήκουν στην αρμοδιότητα της Διεύθυνσης Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος. Μια τέτοια πρόσφατη περίπτωση¹¹⁸ αφορούσε σε εξιχνίαση υπόθεσης παράνομης συλλογής, κατοχής, επεξεργασίας και διάθεσης προς πώληση μεγάλου αριθμού εγγράφων με δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα σε ψηφιακά αρχεία-λίστες. Οι δράστες πουλούσαν σε ιδιοκτήτες επιχειρήσεων λίστες με προσωπικά δεδομένα (ονοματεπώνυμα, αριθμοί κινητών τηλεφώνων, ταχυδρομικές διευθύνσεις, e-mail), τις οποίες διαφήμιζαν με την αποστολή μαζικά μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Τα ψηφιακά πειστήρια κατασχέθηκαν, και η υπόθεση θα ακολουθήσει την προβλεπόμενη οδό.

Μια κατηγορία αδικημάτων είναι εκείνη όπου ο ηλεκτρονικός υπολογιστής είναι το **μέσο τέλεσης**. Εδώ ανήκει και η απάτη με υπολογιστή του άρθρου **386Α ΠΚ**.

Απάτη με υπολογιστή Άρθρο 386Α.

Όποιος, με σκοπό να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον παράνομο περιουσιακό όφελος, βλάπτει ξένη περιουσία, επηρεάζοντας τα

117 http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=49327

118 http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27..%27&perform=view&id=53285&Itemid=1490&lang=

στοιχεία υπολογιστή είτε με μη ορθή διαμόρφωση του προγράμματος είτε με επέμβαση κατά την εφαρμογή του είτε με χρησιμοποίηση μη ορθών ή ελλιπών στοιχείων είτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο, τιμωρείται με τις ποινές του προηγούμενου άρθρου. Περιουσιακή βλάβη υφίσταται και αν τα πρόσωπα που την υπέστησαν είναι άδηλα. Για την εκτίμηση του ύψους της ζημίας είναι αδιάφορο αν παθόντες είναι ένα ή περισσότερα πρόσωπα.

Παράδειγμα Απόφαση 28/2010 ΕΦ ΘΕΣΣΑΛ¹¹⁹ 386Α ΠΚ

Στην υπόθεση αυτή το Δικαστήριο ασχολήθηκε με την συγκρότηση μιας εγκληματική ομάδας προς διάπραξη πλαστογραφιών. Υπήρξε **υποκλοπή δεδομένων πιστωτικών καρτών και καρτών αναλήψεως χρημάτων** από νομίμους κατόχους αυτών και **κατασκευή κλώνων καρτών** για την ανάληψη, εν συνεχεία, με τη χρήση αυτών διαφόρων χρηματικών ποσών. Συγκεκριμένα διαπιστώθηκε τοποθέτηση SKIMMER στα ΑΤΜ Τραπεζών και υποκλοπή προσωπικών δεδομένων των καρτών των νόμιμων κατόχων και του PIN αυτών, και αναπαραγωγή άλλων καρτών κλώνων. Το Δικαστήριο στην απόφασή του αυτή κρίνει ως **επιβεβλημένη την θέσπιση** της διάταξης 386Α **λόγω της τεχνολογικής εξελίξεως** και της διάπραξης εγκλημάτων που τελούνται με την βοήθεια αυτής.

Υπάρχουν εγκλήματα που διαπράττονται με την χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή, αλλά χωρίς ίντερνετ. Μπορεί να έχουμε αδικήματα που διαπράττονται με την χρήση υπολογιστή και διαδικτύου, όπως για παράδειγμα η αλίευση ή η απόπειρα αλίευσης οικονομικών δεδομένων (*phishing*) ή οι «*νιγηριανές επιστολές*». Σε αυτά το διαδίκτυο είναι το μέσο με τη βοήθεια του οποίου τελείται το αδίκημα, και έτσι μιλάμε για κοινή απάτη.

Μια γνωστή υπόθεση που απασχόλησε και τις ελληνικές αρχές είναι οι λεγόμενες «*νιγηριανές επιστολές*»¹²⁰. Διεθνής οργανωμένη εγκληματική ομάδα **έστειλε ηλεκτρονικά μηνύματα (e-mails) σε χρήστες του διαδικτύου, και με πρόσχημα την εκταμίευση μεγάλων χρηματικών ποσών από «δήθεν» κληρονομίες ή κέρδη από συμμετοχή σε διεθνή τυχερά παιχνίδια, εξαπατούσε τους χρήστες, και αποκόμιζε μεγάλα χρηματικά ποσά**. Σε μια από αυτές τις υποθέσεις οι δράστες προκειμένου να πείσουν τον παθόντα, του απέστειλαν **μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου**

119 Δημοσιευμένη στην Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών Νόμος

120 http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27..%27&perform=view&id=9468&Itemid=815&lang=

«δήθεν» τίτλους τραπεζικών ιδρυμάτων της Αφρικής, στους οποίους αναγράφονταν το όνομά του, ως δικαιούχου του χρηματικού ποσού της κληρονομιάς. Με τη μέθοδο αυτή και προκειμένου να «ολοκληρωθεί» η διαδικασία μεταφοράς των χρημάτων, κατάφεραν να αποσπάσουν διαδοχικά, και με διάφορες προφάσεις, χρηματικό ποσό αρκετών χιλιάδων Ευρώ. Τα χρήματα, όπως αναφέρεται στο Δελτίου Τύπου της Αστυνομίας, τα παρέδιδε ο καταγγέλλων σε κατάσταση ταχυμεταφοράς χρημάτων στην Αθήνα, ιδιοκτησίας ενός εκ των μελών του κυκλώματος, με προορισμό την Ακτή Ελεφαντοστού, πλην όμως τα μέλη του κυκλώματος τα εκταμίευαν άμεσα στην Αθήνα (**τόπος τέλεσης αξιόποινης πράξης – τόπος επέλευσης αξιόποινου αποτελέσματος**). Στη συνέχεια κανονίστηκε μια συνάντηση με τους δράστες σε κεντρικό σημείο της Αθήνας προκειμένου να τους παραδοθούν κάποια επιπλέον χρήματα, και μόλις οι αλλοδαποί που εμφανίστηκαν έλαβαν τα προσημειωμένα χαρτονομίσματα, συνελήφθησαν.

Ξεχωριστή θέση και απαξία με μεγάλο αρνητικό ενδιαφέρον δυστυχώς και στην χώρα μας κατέχει το αδίκημα της **παιδικής πορνογραφίας**. Στον Ποινικό Κώδικα προβλέπεται το βασικό έγκλημα και οι διακεκριμένες μορφές αυτού:

Άρθρο 348Α Πορνογραφία ανηλίκων

1. Όποιος με πρόθεση παράγει, διανέμει, δημοσιεύει, επιδεικνύει, εισάγει στην Επικράτεια ή εξαγάγει από αυτήν, μεταφέρει, προσφέρει, πωλεί ή με άλλον τρόπο διαθέτει, αγοράζει, προμηθεύεται, αποκτά ή κατέχει υλικό παιδικής πορνογραφίας ή διαδίδει ή μεταδίδει πληροφορίες σχετικά με την τέλεση των παραπάνω πράξεων, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή δέκα χιλιάδων έως εκατό χιλιάδων ευρώ.

2. Όποιος με πρόθεση παράγει, προσφέρει, πωλεί ή με οποιονδήποτε τρόπο διαθέτει, διανέμει, διαβιβάζει, αγοράζει, προμηθεύεται ή κατέχει υλικό παιδικής πορνογραφίας ή διαδίδει πληροφορίες σχετικά με την τέλεση των παραπάνω πράξεων, μέσω της τεχνολογίας των πληροφοριών και επικοινωνιών, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών και χρηματική ποινή πενήντα χιλιάδων έως τριακοσίων χιλιάδων ευρώ.

3. Υλικό παιδικής πορνογραφίας, κατά την έννοια των προηγούμενων παραγράφων, συνιστά η αναπαράσταση ή η πραγματική ή εικονική αποτύπωση, σε ηλεκτρονικό ή άλλο υλικό φορέα, των γεννητικών οργάνων ή του σώματος εν γένει του ανηλίκου, κατά τρόπο που προδήλως προκαλεί γενετήσια διέγερση, καθώς και της πραγματικής ή εικονικής ασελγούς πράξης που διενεργείται από ή

με ανήλικο.

4. Οι πράξεις των παραγράφων 1 και 2 τιμωρούνται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και χρηματική ποινή εκατό χιλιάδων έως πεντακοσίων χιλιάδων ευρώ:

α. αν τελέσθηκαν κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια,

β. αν η παραγωγή του υλικού της παιδικής πορνογραφίας συνδέεται με την εκμετάλλευση της ανάγκης, της ψυχικής ή της διανοητικής ασθένειας ή της σωματικής δυσλειτουργίας, λόγω οργανικής νόσου ανηλίκου ή με την άσκηση ή απειλή χρήσης βίας ανηλίκου ή με τη χρησιμοποίηση ανηλίκου που δεν έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος ή αν η παραγωγή του υλικού της παιδικής πορνογραφίας εξέθεσε τη ζωή του ανηλίκου σε σοβαρό κίνδυνο και

γ. αν δράστης της παραγωγής του υλικού παιδικής πορνογραφίας είναι ένα από τα αναφερόμενα στις περιπτώσεις α` έως και στ` της παρ. 2 του άρθρου 342 πρόσωπα. Αν η πράξη των περιπτώσεων β` ή γ` είχε ως αποτέλεσμα τη βαριά σωματική βλάβη του παθόντος, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή τριακοσίων χιλιάδων έως πεντακοσίων χιλιάδων ευρώ, αν δε αυτή είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο, επιβάλλεται ισόβια κάθειρξη.

5. Όποιος εν γνώσει αποκτά πρόσβαση σε υλικό παιδικής πορνογραφίας μέσω της τεχνολογίας των πληροφοριών και επικοινωνιών, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους.

Άρθρο 348B Προσέλκυση παιδιών για γενετήσιους λόγους

Όποιος με πρόθεση, μέσω της τεχνολογίας των πληροφοριών και επικοινωνιών, προτείνει σε ανήλικο που δεν συμπλήρωσε τα δεκαπέντε έτη, να συναντήσει αυτόν ή τρίτον, με σκοπό τη διάπραξη σε βάρος του των αδικημάτων των άρθρων 339 παράγραφοι 1 και 2 ή 348Α, όταν η πρόταση αυτή ακολουθείται από περαιτέρω πράξεις που οδηγούν σε μια τέτοια συνάντηση, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών και χρηματική ποινή πενήντα χιλιάδων έως διακοσίων χιλιάδων ευρώ.

Άρθρο 348Γ Πορνογραφικές παραστάσεις ανηλίκων

1. Όποιος εξωθεί ή παρασύρει ανήλικο προκειμένου να συμμετάσχει σε πορνογραφικές παραστάσεις ή διοργανώνει αυτές, τιμωρείται ως εξής:

α) αν ο παθών δεν συμπλήρωσε τα δώδεκα έτη, με κάθειρξη τουλάχιστον

δέκα ετών, **β)** αν ο παθών συμπλήρωσε τα δώδεκα αλλά όχι τα δεκατέσσερα έτη, με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών, **γ)** αν ο παθών συμπλήρωσε τα δεκατέσσερα και μέχρι τα δεκαπέντε έτη, με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών και **δ)** αν ο παθών συμπλήρωσε τα δεκαπέντε έτη, με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους.

Όποιος εν γνώσει, έχοντας καταβάλλει σχετικό αντίτιμο, παρακολουθεί πορνογραφική παράσταση στην οποία συμμετέχουν ανήλικοι τιμωρείται στις περιπτώσεις α` και β` του προηγούμενου εδαφίου με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών και στις περιπτώσεις γ` και δ` με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους.

2. Εφόσον οι πράξεις της προηγούμενης παραγράφου τελέστηκαν με τη χρήση εξαναγκασμού ή βίας ή απειλής, προκειμένου να συμμετάσχει ανήλικος σε πορνογραφικές παραστάσεις ή με σκοπό την επιδίωξη οικονομικού οφέλους από αυτές, επιβάλλεται: **α)** στην περίπτωση α` της προηγούμενης παραγράφου κάθειρξη τουλάχιστον δεκαπέντε ετών, **β)** στην περίπτωση β` κάθειρξη μέχρι δεκαπέντε ετών, **γ)** στην περίπτωση γ` κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και **δ)** στην περίπτωση δ` κάθειρξη μέχρι οκτώ ετών.

3. Πορνογραφική παράσταση, κατά την έννοια των προηγουμένων παραγράφων, συνιστά η οργανωμένη απευθείας έκθεση, που προορίζεται για θέαση ή ακρόαση, μεταξύ άλλων και με χρήση της τεχνολογίας των πληροφοριών και επικοινωνιών: α) ανηλίκου που επιδίδεται σε πραγματική ή εικονική πράξη γενετήσιου χαρακτήρα ή β) των γεννητικών οργάνων ή του σώματος εν γένει του ανηλίκου κατά τρόπο που προδήλως προκαλεί γενετήσια διέγερση.

Πνευματική & Βιομηχανική Ιδιοκτησία

Η πνευματική και βιομηχανική ιδιοκτησία συνθέτουν τη λεγόμενη διανοητική ιδιοκτησία, η οποία κατά έναν ορισμό είναι το σύνολο των δικαιωμάτων των πνευματικών δημιουργών που προκύπτουν από τη δημιουργία ενός έργου του νου, το οποίο αντιμετωπίζεται ως άυλο περιουσιακό στοιχείο. Η πνευματική ιδιοκτησία περιλαμβάνει δημιουργίες λόγου, τέχνης, ή επιστήμης όπως λογοτεχνικά συγγράμματα, έργα τέχνης (φωτογραφίες, ζωγραφική, γλυπτική), ή προγράμματα υπολογιστών. Επίσης προστατεύονται με συγγενικά δικαιώματα οι ηχογραφήσεις, οι εκτελέσεις και οι παραστάσεις έργων, τα ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά προγράμματα. Η βιομηχανική ιδιοκτησία περιλαμβάνει τις ευρεσιτεχνίες, τα διπλώματα ευρεσιτεχνιών (πατέντες), τα εμπορικά σήματα, τα βιομηχανικά σχέδια κ.τ.λ.

Στο ελληνικό δίκαιο η πνευματική ιδιοκτησία προστατεύεται κυρίως με τον

νόμο **2121/1993**¹²¹ Το έργο πρώτα από όλα εκφράζει την **προσωπικότητα** του δημιουργού, δημιουργείται και αξιοποιείται με κάποιο οικονομικό κόστος, επομένως υπάρχει η προσδοκία του οφέλους, και επίσης πρέπει να υπάρχει ένα κίνητρο για δημιουργία. Στην κοινωνία της πληροφορίας τίθενται τεράστια ηθικά και νομικά ζητήματα. Από την μια έχουμε το δικαίωμα των πολιτών στην ενημέρωση, στην ανεμπόδιστη συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας, θέλουμε ένα ελεύθερο και ανοικτό διαδίκτυο, από την άλλη στα πλαίσια των τεχνολογικών εξελίξεων εφευρίσκονται συνεχώς νέοι τρόποι προσβολής και παραβίασης δικαιωμάτων, που έχουν σοβαρές οικονομικές προεκτάσεις, διότι εμπλέκεται μια τεράστια βιομηχανία. Καλούμαστε συνεπώς να ισορροπήσουμε ανάμεσα σε αυτά τα απολύτως αντιτιθέμενα συμφέροντα. Ειδικά όταν σήμερα είναι τόσο εύκολο κανείς να φτιάξει ένα τέλειο αντίγραφο, τόσο φθηνό να το αναπαράγει και να το διανείμει, και τόσο δύσκολο πολλές φορές να εντοπιστεί εκείνος που παραβιάζει.

Το έργο προστατεύεται εφόσον είναι **πρωτότυπο**, είναι αποτέλεσμα της προσωπικής συμβολής του δημιουργού. Ο δημιουργός είναι ο **αρχικός δικαιούχος** του **περιουσιακού** και **ηθικού δικαιώματος** πάνω σε ένα έργο. Το ηθικό δικαίωμα περιλαμβάνει μεταξύ άλλων την *εξουσία δημοσίευσης*, την *εξουσία αναγνώρισης πατρότητας*, την *εξουσία περιφρούρησης της ακεραιότητας ενός έργου*, και την *εξουσία προσπέλασης ενός έργου* (δηλαδή πρόσβασης ακόμα και όταν έχει μεταβιβαστεί το περιουσιακό δικαίωμα της εκμετάλλευσης). Ενώ το περιουσιακό δικαίωμα αφορά στην *εξουσία εγγραφής και αναπαραγωγής*, την *εξουσία διασκευής*, την *εξουσία θέσης σε κυκλοφορία*, την *εξουσία απαγόρευσης εισαγωγής αντιτύπων*, την *εξουσία δημόσιας εκτέλεσης*, *μετάδοσης* κ.τ.λ.

Η **προστασία** ξεκινά **από την στιγμή της δημιουργίας** και την εξωτερικεύσει του, **χωρίς απαραίτητα πάντα κάποια ιδιαίτερη διατύπωση**. Το ηθικό δικαίωμα όπως το περιγράψαμε ισχύει για πάντα, ενώ το περιουσιακό δικαίωμα προστατεύεται για **όλη τη διάρκεια ζωής του δημιουργού και 70 χρόνια μετά τον θάνατό του**. Μετά την λήξη του χρόνου προστασίας είναι **ελεύθερο για χρήση**. Μπορεί όμως να υπάρξουν κάποιοι **περιορισμοί** σχετικά με την ακεραιότητα ή την πατρότητα του έργου.

Για να χρησιμοποιηθεί νόμιμα ένα έργο, πρέπει να υπάρχει **έγγραφο** και όχι προφορική **συγκατάθεση του δημιουργού**.

Σχετικός με την προστασία αυτών των δικαιωμάτων είναι ο **Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας (ΟΠΙ)** www.opi.gr, καθώς και οι διάφοροι

---

121 Το πλήρες κείμενο του νόμου μπορεί να αναζητηθεί στην ιστοσελίδα του Εθνικού Τυπογραφείου, <http://www.et.gr/>

οργανισμούς συλλογικής διαχείρισης, γνωστότερος εκ των οποίων στην Ελλάδα είναι η **ΑΕΠΙ**, η *Ελληνική Εταιρία Προστασίας Πνευματικής Ιδιοκτησίας*, www.aepi.gr.

Ειδικότερα σε ό,τι αφορά στα **προγράμματα**, κατά το ελληνικό δίκαιο αυτά θεωρούνται **έργα λόγου**, και ως τέτοιο νοείται *το σύνολο των εντολών ή οδηγιών που προορίζεται, όταν ενσωματωθεί στον ηλεκτρονικό υπολογιστή να παράγει ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα*. Αντικείμενο προστασίας **δεν είναι η ιδέα**, οι αρχές πάνω στις οποίες βασίζεται το πρόγραμμα, ούτε π.χ. ο αλγόριθμος ή η γλώσσα προγραμματισμού, αλλά η συγκεκριμένη μορφή και ο τρόπος έκφρασης, η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε.

Παράδειγμα: Απόφαση ΔΕΕ της 22-01-2015 υπόθεση C-441/13¹²²

Απόφαση Δικαστηρίου Ευρωπαϊκής Ένωσης της 22ας Ιανουαρίου 2015 (υπόθεση C-441/13) – Προσβολή πνευματικών δικαιωμάτων στο διαδίκτυο – ειδική δωσιδικία – Προσδιορισμός τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός.

Στην υπόθεση αυτή μια γερμανική εταιρεία (**EnergieAgentur.NRW GmbH**) με έδρα το Ντίσελντορφ ανήρτησε στην ιστοσελίδα της φωτογραφίες μιας αυστριακής φωτογράφου (**P. Hedjuk**) **χωρίς την άδειά της**. Η φωτογράφος άσκησε αγωγή αποζημίωσης λόγω προσβολής δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας σε Δικαστήριο της Βιέννης. Το αυστριακό Δικαστήριο στη συνέχεια υπέβαλε **προδικαστικό ερώτημα** στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αναφορικά με την ερμηνεία του ευρωπαϊκού δικαίου στο ζήτημα της **διεθνούς δικαιοδοσίας**. Το αυστριακό Δικαστήριο δηλαδή ρώτησε, ποιας χώρας τα Δικαστήρια είναι αρμόδια, εφόσον οι φωτογραφίες αναρτήθηκαν σε γερμανική ιστοσελίδα (*Top-Level-Domain*), ο δικαιούχος τους όμως είναι κάτοικος Αυστρίας. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης απάντησε, ότι τα αυστριακά Δικαστήρια **είναι αρμόδια** να κρίνουν, από τη στιγμή που **η ζημία επήλθε και εκεί**, όμως μπορούν να κρίνουν **μόνο επί της ζημίας που προκλήθηκε στο συγκεκριμένο κράτος μέλος**, δηλαδή στην Αυστρία. Συγκεκριμένα η απόφαση αναφέρει:

«Το άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, έχει την έννοια ότι, σε

¹²² <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d0f130deb7cd7bdcf72e4595b2ebf18d9ef5e84d.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4ObxuTe0?text=&docid=161611&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=119243>

περίπτωση προβαλλόμενης προσβολής του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στο κράτος μέλος του δικαστηρίου ενώπιον του οποίου ασκήθηκε σχετική αγωγή, **το τελευταίο έχει δικαιοδοσία, ως δικαστήριο του τόπου επελεύσεως της ζημίας**, να κρίνει επί της αγωγής εφόσον ζητείται να αναγνωρισθεί ευθύνη για την προσβολή των ως άνω δικαιωμάτων λόγω αναρτήσεως προστατευόμενων φωτογραφιών σε διαδικτυακό ιστότοπο προσβάσιμο στην περιφέρειά του. Το δικαστήριο αυτό είναι αρμόδιο να κρίνει **μόνον επί της ζημίας που προκλήθηκε εντός του κράτους μέλους όπου έχει την έδρα του**».

Οι **πατέντες** σε αντίθεση με τα πνευματικά δικαιώματα **δεν προστατεύονται αυτόματα χωρίς διατυπώσεις**, αλλά πρέπει να ακολουθηθεί η διαδικασία **κατοχύρωσής** τους είτε σε **εθνικό**¹²³, είτε σε **ευρωπαϊκό**¹²⁴, είτε σε **παγκόσμιο**¹²⁵ επίπεδο. Μια πατέντα μπορεί να είναι μια τεχνική λύση τμήμα της οποίας μπορεί να είναι και ένα λογισμικό. Γενικά μια ανακάλυψη, μια επιστημονική θεωρία ή μια μέθοδος σκέψης **δεν θεωρούνται εφευρέσεις**, και επομένως καταρχήν **δεν μπορεί να προστατεύονται και να δεσμεύονται από πατέντα**. Μέθοδοι οι οποίες παρουσιάζουν κάποιο είδος **εφεύρεσης** και στις οποίες περιλαμβάνεται ως τμήμα τους ένα **πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή** δεν μπορούν να αποκλειστούν από τη διαδικασία κατοχύρωσης¹²⁶. Στην αντίπερα όχθη της συζήτησης για τις πατέντες λογισμικού, βρίσκεται το **ελεύθερο λογισμικό**, το **λογισμικό ανοικτού κώδικα**, και οι άδειες **Creative Commons**¹²⁷, όπου ο δημιουργός μπορεί να επιλέξει ο ίδιος τους όρους χρήσης του έργου του.

Παράδειγμα: UsedSoft GmbH κατά Oracle International Corp.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η υπόθεση **C-128/11**¹²⁸ στην οποία το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ασχολήθηκε με την **εμπορία μεταχειρισμένων**

123 <https://www.obl.gr>

124 <https://www.epo.org>

125 <http://www.wipo.int>

126 Βλ. *Patents for Software? European law and practice*, EPO,

[http://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/a0be115260b5ff71c125746d004c51a5/\\$FILE/patents_for_software_en.pdf](http://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/a0be115260b5ff71c125746d004c51a5/$FILE/patents_for_software_en.pdf)

127 <https://creativecommons.org/>

128 [http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?](http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=124564&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=196748)

[text=&docid=124564&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=196748](http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=124564&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=196748)

αδειών χρήσεως προγραμμάτων Η/Υ. Στην Οδηγία 2009/24/ΕΚ¹²⁹ μεταξύ άλλων ορίζεται, ότι **η πρώτη πώληση στην Κοινότητα αντιγράφου ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή από τον δικαιούχο του ή με τη συγκατάθεσή του εξαντλεί το δικαίωμα διανομής του αντιγράφου αυτού εντός της Κοινότητας εξαιρουμένου του δικαιώματος ελέγχου της περαιτέρω εκμίσθωσης του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή ή αντιγράφου του**¹³⁰.

Η εταιρεία **Oracle αναπτύσσει και πωλεί προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών**, και έχει τα αποκλειστικά δικαιώματα χρήσης αυτών ως δημιουργός βάσει των διατάξεων περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Οι πελάτες μεταφορτώνουν απευθείας αντίγραφο του προγράμματος στον υπολογιστή τους από τον διαδικτυακό ιστότοπο της Oracle, ενώ στο πλαίσιο συμβάσεως υποστηρίξεως λογισμικού παρέχεται η δυνατότητα μεταφορτώσεως από τον ιστότοπο της Oracle ενημερωμένων εκδόσεων του λογισμικού («updates») και προγραμμάτων για τη διόρθωση τυχόν σφαλμάτων («patches»). Η εταιρεία **Usedsoft εμπορεύεται μεταχειρισμένες άδειες για προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών**, μεταξύ των οποίων και άδειες χρήσεως προγραμμάτων της Oracle. Η UsedSoft ανακοίνωσε μια «ειδική προσφορά για προϊόντα Oracle», σύμφωνα με την οποία πρότεινε προς πώληση «**ήδη χρησιμοποιημένες άδειες**», που όμως «**εξακολουθούσαν να ισχύουν**». Η Oracle άσκησε αγωγή στο Δικαστήριο του Μονάχου με αίτημα να παύσει η UsedSoft να εφαρμόζει τις ανωτέρω εμπορικές πρακτικές. Το ζήτημα τέθηκε προς κρίση ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου μέσω προδικαστικού ερωτήματος από το γερμανικό Δικαστήριο, με βασικό ερώτημα, **εάν οι πελάτες της UsedSoft μπορούσαν να επικαλεστούν την ανάλωση του δικαιώματος διανομής της Oracle**. Το Δικαστήριο δέχθηκε, ότι η πώληση προγράμματος Η/Υ με τη μορφή υλικού αντιγράφου και η πώλησή του μέσω μεταφορτώσεως από το διαδίκτυο είναι **παρεμφερείς**, ενώ απάντησε καταφατικά στο βασικό ερώτημα, λέγοντας, ότι η πρώτη πώληση του συγκεκριμένου αντιγράφου **έχει ήδη εξασφαλίσει στον δικαιούχο εύλογη αμοιβή**, και συνεπώς ο περιορισμός της μεταπώλησεως αντιγράφων προγραμμάτων Η/Υ **θα έβαινε πέραν του μέτρου το οποίο είναι αναγκαίο προς διαφύλαξη του ειδικού αντικειμένου της επίμαχης διανοητικής ιδιοκτησίας. Επομένως υπό αυτές τις προϋποθέσεις επιτρέπεται η μεταπώληση μεταχειρισμένων προγραμμάτων Η/Υ.**

129 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:111:0016:0022:EL:PDF>

130 Βλ. άρθρο 4 παρ. 2 Οδηγίας 2009/24/ΕΚ.

Παράδειγμα: Υπόθεση C-314/12 ΔΕΕ¹³¹

Η ευθύνη των παρόχων ηλεκτρονικών επικοινωνιών είναι ένα ζήτημα επίκαιρο και με ιδιαίτερη αξία. Ποια είναι όμως η θέση του παρόχου πρόσβασης στο διαδίκτυο, όταν ένας κάτοχος πνευματικών δικαιωμάτων επικαλείται προσβολή της δημιουργίας του και ζητά προστασία; Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην υπόθεση **C-314/12 UPC Telekabel Wien κατά Constantin Film Verleih GmbH και Wega Filmproduktionsgesellschaft GmbH**, στην οποία αναφερθήκαμε και παραπάνω, κλήθηκε να απαντήσει, στα πλαίσια της Οδηγίας 2001/29/ΕΚ¹³² (οδηγία για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας), εάν ο **φορέας** που παρέχει διαδικτυακή πρόσβαση σε χρήστες παράνομου ιστότοπου (εδώ η UPC), μπορεί και αυτός αν θεωρηθεί **διαμεσολαβητής**, του οποίου οι υπηρεσίες χρησιμοποιούνται για την προσβολή πνευματικών δικαιωμάτων δημιουργού, ώστε να είναι **δυνατή η λήψη ασφαλιστικών μέτρων** και κατά αυτού του φορέα, και πως πρέπει να εκδοθεί η σχετική δικαστική διάταξη που θα απαγορεύει την παροχή πρόσβασης σε παράνομο ιστότοπο. Το Δικαστήριο θεώρησε στην συγκεκριμένη περίπτωση τον πάροχο **διαμεσολαβητή**, και δέχθηκε ότι δεν αντίκειται στο ευρωπαϊκό δίκαιο διάταξη που επιβάλλει μέτρα απαγορευτικά στον πάροχο χωρίς να προσδιορίζει ακριβώς ποια πρέπει να είναι αυτά τα μέτρα.

Παράδειγμα: Απόφαση 4658/2012 ΜΠρΑθ & 13478/2014 ΜΠρΑθ¹³³

Οι παραπάνω αποφάσεις των ελληνικών δικαστηρίων εκδόθηκαν κατόπιν αιτήσεως λήψης **ασφαλιστικών μέτρων** που κατέθεσαν οργανισμοί συλλογικής διαχείρισης δικαιωμάτων κατά παρόχων, ζητώντας να υποχρεωθούν οι ελληνικές εταιρείες παροχής υπηρεσιών σύνδεσης στο διαδίκτυο, να λάβουν **τεχνολογικά μέτρα** προκειμένου να καταστεί **αδύνατη η πρόσβαση** των συνδρομητών τους σε διαδικτυακές τοποθεσίες μέσω των οποίων πραγματοποιείται παράνομη παρουσίαση και ανταλλαγή έργων (η πρώτη υπόθεση αφορούσε μεταξύ άλλων το ellinadiko.com και το music-bazaar.com, και η δεύτερη στις ιστοσελίδες www.tsibato.info, www.1337x.org, www.greek.to, www.kat.ph,

¹³¹ [http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?](http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=149924&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=210589)

[text=&docid=149924&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=210589](http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=149924&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=210589)

¹³² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0029&rid=8>

¹³³ Η 4658/2012 ΜΠρΑθ είναι δημοσιευμένη στην Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών Νόμος, ενώ η 13478/2014 δεν έχει δημοσιευθεί μέχρι σήμερα.

www.greekddl.eu κ.τ.λ.). Σημειωτέον, ότι και στις δυο υποθέσεις κατά το διάστημα που μεσολάβησε μεταξύ της κατάθεσης και της συζήτησης των αιτήσεων έγινε αλλαγή διεύθυνσης IP. Στις περιπτώσεις αυτές οι αιτούντες οργανισμοί ζήτησαν ουσιαστικά να εφαρμοστεί το άρθρο **64Α του ν. 2121/1993**, με το οποίο προβλέπεται η δυνατότητα λήψης ασφαλιστικών μέτρων κατά **διαμεσολαβητών**, όταν οι υπηρεσίες τους χρησιμοποιούνται από τρίτο για την προσβολή πνευματικών δικαιωμάτων. Οι παραπάνω αποφάσεις δίνουν διαφορετική λύση, δείχνοντας έτσι μια **σημαντική στροφή της νομολογίας**. Συγκεκριμένα ενώ στην πρώτη περίπτωση το αίτημα των οργανισμών για λήψη τεχνολογικών μέτρων **έγινε δεκτό**, αναγκάζοντας τους παρόχους να λάβουν συγκεκριμένα μέτρα που απαγορεύουν την πρόσβαση σε παράνομο περιεχόμενο, με την νεότερη πρόσφατη απόφαση κρίθηκε, ότι τέτοια μέτρα **περιορίζουν συνταγματικά δικαιώματα** (όπως είναι η ελευθερία της πληροφόρησης, το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας, το δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση προσωπικών δεδομένων, και το απόρρητο της ελεύθερης ανταπόκρισης), δεν πληρούν τα ειδικότερα κριτήρια της **αναγκαιότητας** και της **καταλληλότητας** για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, και αποτελούν **ανεπίτρεπτη επέμβαση**, γιατί επηρεάζουν αδιακρίτως και νόμιμες πράξεις, ενώ παραβιάζουν και το δικαίωμα των παρόχων στην **επιχειρηματικότητα**. Τέλος ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει και στην αναφορά από το Δικαστήριο στην **αρχή της διαδικτυακής ουδετερότητας**¹³⁴, που, όπως σημειώνει η απόφαση, **προβλέπει ότι όλες οι πληροφορίες πρέπει να διακινούνται χωρίς διάκριση, ανεξάρτητα της φύσης και του σκοπού τους από τους παρόχους σύνδεσης**.

Βιβλιογραφία

1. Γιαννόπουλος Γιώργος, *Η ευθύνη των παρόχων υπηρεσιών στο Internet*, Νομική Βιβλιοθήκη 2012.
2. Γκόρτσος Χρήστος, *Εισαγωγή στο Δίκαιο Πανεπιστημιακές Παραδόσεις*, Ιανουάριος 2015, <http://www.ecefil.eu/>.
3. Ιγγλεζάκης Ιωάννης, *Δίκαιο της Πληροφορικής*, Εκδόσεις Σάκκουλα 2008.
4. Καράκωστας Ιωάννης, *Δίκαιο & Ίντερνετ, Νομικά Ζητήματα Διαδικτύου, Δίκαιο & Οικονομία Σάκκουλας* 2003.

¹³⁴ Βλ. παραπάνω σελ. 20-21.

5. Κοτσίρης Λάμπρος, *Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας*, Εκδόσεις Σάκκουλα 1999.
6. Λαζαράκος Γρηγόρης, *Ανεξάρτητες Αρχές, Ο ρόλος και η σημασία τους στην ελληνική έννομη τάξη*, Νομική Βιβλιοθήκη 2010.
7. Παπαστερίου Δημήτριος, *Γενικές Αρχές του Αστικού Δικαίου Ι/α*, Εκδόσεις Σάκκουλα 1994.
8. Spinello Richard, *Cyberethics, Morality and Law in Cyberspace*, Jones & Barlett Learning 2014.
9. *Δίκαιο Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και Επικοινωνίας*, Νομική Βιβλιοθήκη.
10. Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, <http://curia.europa.eu/> .
11. Βουλή των Ελλήνων, <http://www.hellenicparliament.gr> .
12. Εισαγγελία Αρείου Πάγου, <http://eisap.gr/> .
13. Ελληνική Αστυνομία, <http://www.astynomia.gr> .
14. Εθνικό Τυπογραφείο, <http://www.et.gr/>
15. Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, <http://www.ministryofjustice.gr>
16. Συνήγορος του Καταναλωτή, <http://www.synigoroskatanaloti.gr/>
17. Εθνική Αρχή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, <http://www.eett.gr> .
18. Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, <http://www.dpa.gr/> .
19. Αρχή Διασφάλισης Απορρήτου Επικοινωνιών, <http://www.adae.gr/> .
20. Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Ασφάλεια Δικτύων και Πληροφοριών, <https://www.enisa.europa.eu>
21. Δικαστήριο Διαιτησίας της Τσεχίας, <http://eu.adr.eu>
22. Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών Νόμος, <https://lawdb.intrasoftnet.com/>
23. Βάση Δεδομένων Ευρωπαϊκού Δικαίου EUR-Lex, <http://eur-lex.europa.eu> .
24. Οργανισμός Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας, <https://www.obi.gr> .
25. Ευρωπαϊκός Οργανισμός Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας, <https://www.epo.org> .
26. Παγκόσμιος Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας, <http://www.wipo.int>
27. <http://europe-v-facebook.org>
28. <https://www.fbclaim.com>
29. <https://www.nsa.gov/>
30. <http://www.pnas.org/content/110/15/5802.full.pdf>
31. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2325784
32. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/108.htm>
33. <https://ccdcoe.org/index.html>

34. http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ELL.pdf
35. <http://www.dideap.mil.gr/files/dikyv.pdf>
36. <http://www.kathimerini.gr/817592/article/teknologia/diadiktyo/google-neo-ergaleio-prostasias-ths-idiwtikothtas>
37. http://en.wikipedia.org/wiki/Stephen_Glass
38. <http://www.dw.de/%CE%B8%CE%B5%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%86%CF%8D%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%BF%CF%8D-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%AF%CE%BF%CF%85/a-16453510>
39. <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/telecoms-rules>
40. <http://www.europarl.europa.eu/news/el/news-room/content/20140331IPR41232/html/%CE%94%CE%B9%CE%BA%CF%84%CF%85%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CE%BF%CF%85%CE%B4%CE%B5%CF%84%CE%B5%CF%81%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%AD%CE%BB%CE%BF%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B1-%CF%84%CE%AD%CE%BB%CE%B7-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CE%AE%CF%82-%CE%B6%CE%B7%CF%84%CE%BF%CF%8D%CE%BD-%CE%BF%CE%B9-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%AD%CF%82>
41. <https://www.fcc.gov/openinternet>
42. <http://www.wired.com/2015/02/fcc-chairman-wheeler-net-neutrality/>
43. <https://grweb.ics.forth.gr/public/>
44. <http://www.eurid.eu/>
45. <https://www.icann.org/>
46. <https://www.wikipedia.org/>
47. <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/facts/ICTFactsFigures2015.pdf>
48. <https://creativecommons.org/>
49. [http://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/a0be115260b5ff71c125746d004c51a5/\\$FILE/patents_for_software_en.pdf](http://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/a0be115260b5ff71c125746d004c51a5/$FILE/patents_for_software_en.pdf)